

ΑΓΙΟΣ ΣΤΥΡΙΑΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ

ΕΤΟΣ Γ' | ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2015 | ΤΕΥΧΟΣ Α'

ΑΓΙΟΣ ΣΤΥΡΙΑΔΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ
ΕΚΔΟΣΙΣ

ΤΕΥΧΟΣ Α΄

ΕΤΟΣ Γ΄

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΤΡΙΜΥΘΟΥΝΤΟΣ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 2015

Ἐκδότης - Ἰδιοκτήτης:

Τερά Μητρόπολις Τριμυθοῦντος

Τ.Θ. 11001, 2550 Ἰδάλιον

Τηλ.: 00357-22527000

Fax: 00357-22526363

E-mail: info@imtrimythountos.org.cy

www.imtrimythountos.org.cy

Ὑπεύθυνος Σύνταξης - Ἐπιμελητής:

Ἀνδρέας Ζαχαρίου

Φιλολογική Ἐπιμέλεια:

Συντακτική Ὁμάδα τοῦ Περιοδικοῦ

ISSN: 2301-2536

Ἐκτύπωση:

Γραφικὲς Τέχνες «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Τηλ.: 0030 23970 23313

E-mail: melissa@melissaprint.com

Τὰ ἀνυπόγραφα κείμενα προέρχονται ἀπὸ τὴ
Συντακτικὴ Ὁμάδα τοῦ Περιοδικοῦ.

Οἱ συνεργάτες καὶ ἀρθρογράφοι ἔχουν τὴν ἀπό-
λυτη εὐθύνη τῶν ἀπόψεων καὶ θέσεων ποὺ ἐκ-
φράζουν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ	1
ΕΟΡΤΙΑ-ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΑ Διακ. Κυπριανοῦ Ἀθανασίου, Ὁ Ὑμνο- λογικὸς καὶ λειτουργικὸς πλοῦτος τῆς Ἐκκλησίας	2
ΠΑΤΕΡΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ἄννας Καραμανίδου, Ἡ εἰρήνη στὰ ἐρ- μηνευτικὰ σχόλια τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου στὴν Α΄ καθολικὴ ἐπιστο- λὴ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου.....	8
Ἀθανασίου Γλάρου, Τὸ μυστήριον τῆς θ. οἰκονομίας καὶ ἡ περὶ Θεοτόκου δι- δασκαλία τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐπισκόπου Ἄργους.....	12
ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΑ Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργοπούλου, Ἡ θέση τῶν Ναζι ἔναντι τοῦ Χριστοῦ.....	17
ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ἀρχιμ. Νεκταρίου Καλύβα, Πνευματικὴ πορεία καὶ συνάντηση μὲ τὸν Θεό. Πρα- κτικὴ δομὴ τῆς προσευχῆς.....	21
ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ Χριστοδούλου Βασιλειάδη, Ἡ προσω- πικότητα τοῦ ἀποστόλου Θωμᾶ	29
ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΑ-ΙΣΤΟΡΙΚΑ Βασιλείου Δ. Τζέρπου, Οἱ μνημονευ- όμενες στὰ Εὐαγγέλια πόλεις τῆς Γαλι- λαίας τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ	35
ΕΠΙΚΑΙΡΑ Μιχάλη Παπαϊωάννου, Παγίδες στὸ Διαδίκτυο.....	41

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Τὸ παρὸν τεύχος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνα ἐμπίπτει στὴν ἐν γένει περίοδο τῆς πορείας πρὸς τὴν Ἀνάστασι. Ἡ πορεία αὐτή, διακρινόμενη ἀπὸ ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστό, καὶ πίστη στὶς ἐντολές του καὶ τὸν κατὰ δύναμη πνευματικὸ ἀγῶνα, θὰ ἔχει ὡς κατάληξη τὴ βίωση τῆς ἀληθινῆς χαρᾶς τῆς Ἀναστάσεως, πρᾶγμα ποὺ ἐκ μέσης καρδίας εὐχόμεσθε εἰς ἅπαντας.

Τὸ Περιοδικὸ Ἅγιος Σπυρίδων περαίνει τὸ δεύτερο καὶ ἤδη εἰσέρχεται στὸ τρίτο ἔτος κυκλοφορίας του. Ἡ προσπάθεια ποὺ καταβάλαμε, ὥστε νὰ προσφερθεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἀλήθεια τοῦ Χριστοῦ, φαίνεται νὰ τυγχάνει εὐνοϊκῆς ἀποδοχῆς, μὲ τοὺς παραληπτές καὶ ἀναγνώστες τοῦ Περιοδικοῦ νὰ ἐκφράζουν τὴν εὐαρέσκειά τους. Εὐελπιστοῦμε στὴ συνέχεια τῆς τοιαύτης διακονίας καὶ προσβλέπουμε στὴ διάρκεια τῆς συνεργασίας μας μὲ ὅσους μᾶς τιμοῦν διὰ τῶν ἄρθρων τους.

Ἰ. Τελεμυδούνης Βαρνάβας

Ο ΥΜΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΣ ΠΛΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Διακ. Κυπριανού Ἀθανασίου
Θεολόγου

Οἱ τρόποι ἔκφρασης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος

Ἡ Ἐκκλησία, ἀνέκαθεν, προκειμένου νὰ μεταλαμπαδεύσει στὸν λαὸ τοῦ Θεοῦ τὴν ἐμπειρία τοῦ εὐαγγελικοῦ μηνύματος, χρησιμοποίησε ἀνεκδοίιστα κάθε πολιτιστικὸ ἐπίτευγμα. Ἔτσι, στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς πρακτικῆς «ἐκμεταλλεύτηκε» τὸν πεζὸ λόγο, τὴν ποιητικὴ ἔκφραση, τὴ μουσικὴ, τὴν ἀρχιτεκτονικὴ κ.ἄ., ὥστε νὰ μεταδώσει μὲ ὅσο τὸ δυνατὸ πιὸ πειστικὸ καὶ παραστατικὸ τρόπο τὸ μήνυμά της. Σὲ ὅλους μας εἶναι γνωστὰ τὰ ὑμνολογικὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἁγ. Ἰωάννη τοῦ Δαμασκηνοῦ (π.χ. ὁ Κανὼν τοῦ Ὁρθροῦ τῆς Ἀναστάσεως), τοῦ ἁγ. Ἀνδρέα Κρήτης (ὁ Μέγας Κανὼν, πὸν ψάλλεται στὸν Ὁρθρο τῆς Πέμπτης τῆς Ε΄ Ἑβδομάδος τῶν Νηστειῶν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς), οἱ Θεῖες Λειτουργίες τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου, οἱ μουσικὲς συνθέσεις τοῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, οἱ ἀγιογραφίες τοῦ Πανσέληνου στὸ Πρωτάτο τοῦ Ἁγίου Ὁρους κ.λπ.

Ὁ σκοπὸς καὶ ἡ ἀξία τῶν ὑμνολογικῶν καὶ λειτουργικῶν κειμένων

Ἐνας ἀπὸ τοὺς τρόπους ἔκφρασης τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος, ὅπως ἔχει ἤδη ἀναφερθεῖ, εἶναι οἱ ὕμνοι καὶ τὰ λειτουργικὰ κείμενα τῆς Ἐκκλησίας μας. Ποιός, ὅμως, εἶναι ὁ σκοπὸς καταγραφῆς τους καὶ ποιὰ ἡ ἀξία τους;

Τὴν ἀπάντηση στὸ πρῶτο ἐρώτημα μᾶς τὴ δίδει μὲ τὸν βαθυστόχαστο, καὶ συνάμα ἐμπνευσμένο ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, λόγο του ὁ Γέρον Ἐπιφάνιος (Σαχάρωφ). Ἀναφέρει χαρακτηριστικά: Ἡ λειτουργικὴ γλῶσσα (στοὺς ὕμνους καὶ στὰ λειτουργικὰ κείμενα) «σκοπὸν ἔχει

να γεννήση ἐν τῷ νοῦ καὶ τῇ καρδίᾳ τῶν προσευχομένων τὴν αἴσθησιν ἄλλου κόσμου, τοῦ ὑψίστου»¹. Ἐπομένως, οἱ ὕμνοι καὶ τὰ λειτουργικὰ κείμενα στοχεύουν στὸ νὰ βοηθήσουν τὸν πιστὸ ν' ἀναχθεῖ στὴ σφαῖρα τοῦ Οὐρανοῦ, στὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ μπορέσει, ἔτσι, νὰ μετέχει τῆς κοινωνίας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὸν σκοπὸ τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Μὲ λίγα λόγια, τὰ κείμενα αὐτὰ μᾶς βοηθοῦν νὰ ἐνεργοποιήσουμε τὴν ἐνυπάρχουσα σὲ μᾶς, διὰ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος, ἀγιότητα. Ὁ Γέρον Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης μὲ ἔμφαση τονίζει πῶς: «διαβάζοντας τὶς ψαλμωδίες, τὶς ἀκολουθίες μὲ ἔρωτα, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβομε γινόμαστε ἅγιοι»².

Ἡ ἀξία τῶν ὕμνων καὶ τῶν λειτουργικῶν κειμένων γιὰ τοὺς Ὁρθοδόξους εἶναι τεράστια. Μέσα στὰ κείμενα τῆς Θείας Λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἱερῶν Μυστηρίων, στοὺς ἐκκλησιαστικοὺς ὕμνους καὶ στὰ κείμενα ὅλων γενικὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, ἀποτυπώ-

1. Αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁγόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστί*, ἔκδ. Ἱ. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Ἔσσεξ Ἀγγλίας 1996, σ. 374.

2. Γέροντος Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καὶ Λόγοι*, ἔκδ. Ἱ. Μ. Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2003, σ. 251.

νεται ἀριστοτεχνικὰ ἢ θεολογία καὶ τὸ ἦθος τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτὸ τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν ἀξία καὶ σπουδαιότητα ἀνάλογη ἐκείνης τῶν δογματικῶν ἀποφάσεων τῶν Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἁγίων Πατέρων. Τὰ κείμενα καὶ οἱ ὕμνοι τῆς Λατρείας μας, ἄρα, ἀποτελοῦν γιὰ τοὺς πιστοὺς ἓνα καθημερινὸ μάθημα ὀρθόδοξης δογματικῆς καὶ χριστιανικῆς ἠθικῆς.

Ἡ ἀξία τους δὲν περιορίζεται μόνο στὸ θεολογικὸ περιεχόμενό τους, ἀλλὰ ταυτόχρονα ἐπεκτείνεται καὶ στὴ λογοτεχνικὴ τους ἔκφραση. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἀποτελοῦν ἀριστουργήματα πεζοῦ καὶ ποιητικοῦ λόγου, γεγονὸς ποὺ καταδεικνύει πὼς οἱ συντάκτες τους, ἐκτὸς ἀπὸ πεπαιδευμένοι θεολογικά, ἦταν συνάμα ἄριστοι γινῶστες καὶ χειριστὲς τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα οἱ «Χαιρετισμοὶ τῆς Θεοτόκου» ποὺ ψάλλονται στοὺς ναοὺς μας κατὰ τὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς.

Πρέπει νὰ μεταφραστοῦν οἱ ὕμνοι καὶ τὰ λειτουργικὰ κείμενα;

Κατὰ καιροὺς ἀπὸ πολλοὺς Χριστιανούς, ιδιαίτερα νέους ἀνθρώπους, προβάλλεται τὸ αἶτημα γιὰ μετάφραση καὶ ἐξ ὀλοκλήρου χρῆση τῶν λατρευτικῶν κειμένων στὴ νέα ἐλληνικὴ. Οἱ Χριστιανοὶ τοῦ σήμερα δυσκολεύονται ἢ ἀδυνατοῦν πλήρως νὰ κατανοήσουν τὸ περιεχόμενο τῶν λατρευτικῶν κειμένων, ἀφοῦ γιὰ ἀρκετὰ χρόνια ἢ ἐκμάθηση τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς στὰ σχολεῖα εἶχε ἐξοβελιστεῖ καὶ ὅταν στὴ συνέχεια ἐπανεντάχθηκε στὰ σχολικὰ προγράμματα, δὲν προνοήθηκε, ὥστε ἡ ἐκμάθησή της νὰ γίνεται ὀρθὰ καὶ ὀλοκληρωμένα. Ἔτσι, τὸ αἶτημα γιὰ μετάφραση τῶν ὕμνων καὶ τῶν ἀκολουθιῶν γίνεται ὀλοένα καὶ πιὸ ἐπιτακτικόν. Εἶναι, ὅμως, ἀναγκαία μία τέτοια προσπάθεια καί, ἂν ναί, στὴν πράξη εἶναι ἐφικτή;

Εὐθὺς ἐξαρχῆς θὰ πρέπει νὰ τονιστεῖ πὼς μία τέτοια προσπάθεια ἀντικατάστασης τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ἀπὸ τὴ νέα ἐλληνικὴ, παρὰ τὸ εὐλόγο τοῦ αἰτήματος, ἴσως δὲν εἶναι ἡ ἐνδεδεδειγμένη, δεδομένου ὅτι ἡ ἀρχαία ἐλληνικὴ γλῶσσα γιὰ τὴν Ἐκκλησία ὑπῆρξε ἡ πληρέστερη καὶ ἀρτιότερη γλῶσσα πρὸς ἔκφραση καὶ διατύπωση τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βιώματος. Ἐπὶ τούτου σχολιάζει ὁ Γέρων Σωφρόνιος: «Οἱ Ἕλληνες διὰ τῆς φιλοσοφίας ἔφθασαν εἰς τὰ ὑψηλότερα δυνατὰ ὄρια ἀναπτύξεως τοῦ

άνθρωπίνου πνεύματος και διὰ τῆς γλώσσης παρουσίασαν τὴν τελειότεραν δυνατὴν μορφήν ἐκφράσεως τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου. Τὴν μορφήν ταύτην τῆς ἐκφράσεως προσέλαβε καὶ ἐχρησιμοποίησε, κατὰ Πρόνοιαν Θεοῦ, εἰς τὴν Λατρείαν ἐπὶ δύο χιλιετίας ἡ Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ». «Ἡ χρῆσις τοῦ τελειότερου ὑπάρχοντος γλωσσικοῦ ὄργανου εἰς τὰς λατρευτικὰς συνάξεις βοηθεῖ τοὺς πιστοὺς νὰ διατηροῦν τὴν αἴσθησιν τοῦ τελείου (τοῦ Θεοῦ) καὶ συμβάλλει εἰς τὴν πληρεστέραν δυνατὴν κοινωνίαν μετ' Αὐτοῦ». Γι' αὐτό, συνεχίζει ὁ Γέρον, «οὐδόλως ὑπάρχει ἀνάγκη ἀντικαταστάσεως αὐτῆς ὑπὸ τῆς γλώσσης τῆς καθ' ἡμέραν ζωῆς, πρᾶγμα ὅπερ ἀναποφεύκτως θὰ καταβιβάσῃ τὸ πνευματικὸν ἐπίπεδον καὶ θὰ προξενήσῃ οὕτως ἀνυπολόγιστον ζημίαν»³. (Ὁ Γέρον Σωφρόνιος, ὑποστηρίζοντας τὴ μὴ μετάφραση τῶν κειμένων στὴ νέα ἑλληνικὴ, ἀσφαλῶς δὲν ὑποστηρίζει τὴ θεωρία τῶν Παπικῶν γιὰ τὶς τρεῖς ἱερὲς γλώσσες -ἑλληνικὴ, λατινικὴ καὶ ἑβραϊκὴ- σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἱ ἀκολουθίες πρέπει νὰ τελοῦνται μόνο σ' αὐτὲς τὶς τρεῖς γλώσσες).

Πέρα ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω ἐνστάσεις, ἀναφύονται καὶ ἄλλες, αὐτὴ τὴ φορά ἐπὶ πρακτικοῦ ἐπιπέδου.

Οἱ ὕμνοι καὶ τὰ λειτουργικὰ κείμενα ἀποτελοῦν μνημεῖα πολιτισμοῦ καί, ἐπομένως, ἡ μετάφραση καὶ χρῆσις τους μόνο στὴ νέα ἑλληνικὴ θὰ ἀποτελεῖ κατὰ κάποιον τρόπο «βεβήλωσή» τους. Εἶναι σὰν νὰ προσπαθεῖ κάποιος, γιὰ παράδειγμα, νὰ μετατρέψει τὸν Παρθενῶνα σ' ἓνα σύγχρονο κτίριο!

Ἐνα ἄλλο ἐξίσου σημαντικὸ ζήτημα εἶναι τὸ ποιὸς μπορεῖ νὰ μεταφράσει τὰ κείμενα μὲ τέτοιο, μάλιστα, τρόπο, ὥστε νὰ διατηρηθεῖ ἀνέπαφο τὸ περιεχόμενό τους. Τὰ λειτουργικὰ κείμενα ἔχουν γραφεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι γνώριζαν καλὰ τὴν ὀρθόδοξη θεολογία καὶ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα καὶ φιλοσοφία. Πολὺ δὲ περισσότερο ἦταν ἅγιοι καὶ γι' αὐτὸ ἔγραφαν μέσα ἀπὸ τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Ἐπειτα, πολλὲς λέξεις ἢ ἐκφράσεις τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς λειτουργικῆς γλῶσσας δὲν μποροῦν νὰ ἀποδοθοῦν ἀπόλυτα στὴ νέα ἑλληνικὴ, ἐλλεῖπει καταλλήλων λέξεων ποὺ νὰ ἀποδίδουν τὸ

3. Αρχιμ. Σωφρονίου (Σαχάρωφ), *Ὁνόμεθα τὸν Θεὸν καθὼς ἐστί*, ἔκδ. Ἱ. Μ. Τιμίου Προδρόμου, Ἑσσεξ Ἀγγλίας 1996, σσ. 374 - 375.

περιεχόμενό τους, αλλά και διότι ή νέα ελληνική δὲν ἔχει ὅλες τὶς πτώσεις καὶ ἐγκλίσεις τῆς ἀρχαίας. Πέραν τούτου, οἱ ὕμνοι εἶναι γραμμένοι μὲ βάση τὸ ποιητικὸ μέτρο. Ἄρα, ἡ μετάφρασή τους σὲ πεζὸ λόγο θὰ παραποιεῖ τὴ φιλολογικὴ τους μορφή, ἀφοῦ θὰ κατέστρεφε τὸ μέτρο τους. Μία ἐνδεχόμενη μετάφραση τῶν ὕμνων θὰ δημιουργοῦσε, ἐπίσης, πρόβλημα καὶ στὴ μελωδία τους, διότι ἡ ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ εἶναι προσαρμοσμένη στὸ ποιητικὸ τους μέτρο. Τέλος, εἶναι δύσκολο ἢ σχεδὸν ἀδύνατο νὰ μεταφραστοῦν ὅλα τὰ κείμενα, ἔνεκα τοῦ μεγάλου ἀριθμοῦ τους (Μηναῖα, Παρακλητικὴ, Τριώδιο, Πεντηκοστάριο, Παρακλητικοὶ Κανόνες κ.λπ.).

Πῶς ἐπιλύεται τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα τῆς Λατρείας;

Ἡ Ἐκκλησία, λαμβάνοντας ὑπόψη τὰ σύγχρονα δεδομένα καὶ κινούμενη φιλανθρώπως, μετέφρασε κατ' οἰκονομία ὀρισμένα λειτουργικὰ κείμενα (Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου, Μικρὸ Ἀπόδειπνο, Ἀκάθιστος Ὑμνος, ἀκολουθία τῆς Θείας Μεταλήψεως, Μ. Ἑβδομάδα κ.ἄ.). Αὐτὰ ἐκδίδονται παράλληλα μὲ τὸ ἀρχαῖο κείμενο, προκειμένου νὰ βοηθήσουν τοὺς πιστοὺς στὴν πληρέστερη, λογικὴ τουλάχιστο, κατανόησή τους. Ἐξάλλου ὁ ἀπ. Παῦλος στὴν Πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴ του ἀναφέρει ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ λογικὴ⁴. Τὶς μεταφράσεις αὐτὲς θὰ ἦταν καλὸ νὰ τὶς προμηθευτοῦμε καὶ νὰ τὶς μελετοῦμε ἐκ τῶν προτέρων στὸ σπίτι καί, βεβαίως, νὰ τὶς συμβουλευόμαστε κατὰ τὴν τέλεση τῶν ἀκολουθιῶν.

Οὐσιαστικὴ, ἐπίσης, συμβολὴ στὴ βαθύτερη κατανόηση τοῦ λειτουργικοῦ μας πλούτου εἶναι ἡ δημιουργία -κι αὐτὸ ἀποτελεῖ προσωπικὴ πρόταση- σὲ κάθε Μητρόπολη καί, εἰ δυνατόν, σὲ κάθε ἐνορία τμημάτων ἐκμάθησης τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας μέσα ἀπὸ τὰ κείμενα τῆς Λατρείας. Ἐξίσου σημαντικὸ εἶναι ἡ μελέτη πατερικῶν καὶ θεολογικῶν βιβλίων ποὺ ἐρμηνεύουν τὴν τάξη καὶ τὴ θεολογία τῆς Λατρείας καὶ ἡ συμμετοχὴ σὲ ἐνοριακὲς συνάξεις, στὶς ὁποῖες γίνεται ἐκτενὴς καὶ συστηματικὴ ἀνάλυση ἀρκετῶν ἀκολουθιῶν.

Ἐκεῖνο, τέλος, ποὺ ἀπαιτεῖται -καὶ ἀποτελεῖ τελικὰ τὴν πιὸ ση-

4. Βλ. *Ρωμ.* 12, 1.

μαντική παράμετρο- για την κατανόηση τῶν λεγομένων μέσα στη Λατρεία εἶναι ὁ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ. Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ, ἐκτὸς ἀπὸ λογική, εἶναι ταυτόχρονα -καὶ κατεξοχήν- λατρεία πνευματική⁵. Εἶναι ἓνα γεγονός ἐμπειρικό, ἀγιοπνευματικό, ὅπου βιώνεται διὰ τῆς ἀκτίστου χάριτος ἢ κοινωνία μὲ τὸν Τριαδικὸ Θεό. Σ' αὐτό, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, συμβάλλουν τὰ λατρευτικὰ κείμενα. Ἐὰν ὁ πιστὸς δὲν δεχθεῖ τὸν θεῖο φωτισμὸ, δὲν μπορεῖ νὰ κατανοήσῃ ἀπόλυτα τὴν οὐσία τῶν λεγομένων καὶ ὡς ἐκ τούτου νὰ λάβῃ πείρα τῆς προσωπικῆς καὶ ὑπαρξιακῆς κοινωνίας μὲ τὸν Θεό. Οἱ μεταφράσεις τῶν ὕμνων καὶ τῶν λειτουργικῶν κειμένων ἢ ἐνδεχομένως ἢ γνώση τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς καὶ ἢ μελέτη σχετικῶν μὲ τὴ Λατρεία βιβλίων εἶναι ἀπλῶς βοηθητικές.

Γιὰ νὰ ἔλθῃ, ὅμως, ὁ φωτισμὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν λατρευτικῶν συνάξεων, ἀπαιτεῖται ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τοῦ ἀνθρώπου, τὸ φιλότιμό του. Χρειάζεται, δηλαδή, ἡ ἐκ τῶν προτέρων πνευματικὴ του προετοιμασία. Ἀπαιτεῖται προσευχή, προσοχή τῶν λογισμῶν καὶ γενικὰ ἡ προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου νὰ τηρεῖ, ὅσο μπορεῖ, τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Βέβαια, ἡ πνευματικὴ τούτη προετοιμασία δὲν θὰ πρέπει νὰ γίνεται μόνο τὴν προηγούμενη μέρα ἢ λίγες ὥρες πρὶν ἀπὸ κάποια ἀκολουθία -κατὰ τρόπο, μάλιστα, ἀναγκαστικό, τυπικὸ καὶ ἐξωτερικό- ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ εἶναι ἓνα γεγονός καθημερινό, ἓνας διὰ βίου τρόπος ζωῆς. Ἀνάλογη, ἐπίσης, ἐπιβάλλεται νὰ εἶναι ἡ συμπεριφορὰ τοῦ πιστοῦ καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν. Ὁ ἀληθινὸς Χριστιανὸς προσέρχεται στὸν ναὸ μὲ εὐλάβεια, προσευχητικὴ διάθεση, νήψη καὶ προσοχή.

Συμπέρασμα

Ὁ Χριστιανὸς διὰ τοῦ ὑμνολογικοῦ καὶ λειτουργικοῦ πλούτου τῆς Ἐκκλησίας λαμβάνει στὸν νοῦ καὶ στὴν καρδιὰ τὴν αἴσθησιν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἐὰν, λοιπόν, ἔχει ὑπόψιν του τίς προαναφερθεῖσες προϋποθέσεις κατανόησης καὶ ἐμπειρικῆς βίωσης τῶν λεγομένων τῆς Λατρείας, τότε κάθε ἐξωτερικὴ γλωσσικὴ δυσκολία, ὅσο σημαντικὴ καὶ ἂν εἶναι, θὰ ἐξαλειφεται ἢ θὰ ἀποδυναμώνεται.

5. Βλ. *1ω.* 4, 23.

Η ΕΙΡΗΝΗ ΣΤΑ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ ΣΤΗΝ Α΄ ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΕΤΡΟΥ*

Άννας Καραμανίδου

Επίκουρου Καθηγήτριας Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ

Ἡ «εἰρήνη» ὡς λέξη μὲ τὰ παράγωγά της (εἰρηνεύω, εἰρηνικός, εἰρηνοποιός, εἰρηνοποιῶ) ἐμφανίζεται στὴν Καινὴ Διαθήκη 99 φορὲς καὶ μάλιστα στὸ σύνολο τῶν βιβλίων της, ἐξαιρουμένου τοῦ βιβλίου τῶν Πράξεων. Αὐτὴ ἡ ποσοτικὴ ἀναφορὰ σηματοδοτεῖ τὴν πολὺ μεγάλη σημασία τῆς ἀρετῆς τῆς εἰρήνης, ὡς συστατικοῦ «*τοῦ καρποῦ τοῦ Πνεύματος*»¹ στὴ ζωὴ τῶν χριστιανῶν. Ἀσφαλῶς μία ἐκτενὴς πραγματεία περὶ τῆς εἰρήνης² στὸν καινοδιαθηκικὸ ἀποστολικὸ λόγο

* ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἑρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς ἐπιστολάς, τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, Ἰακώβου, Πέτρου, Ἰωάννου καὶ Ἰούδα*, ἐκδ. «Ὁρθόδοξος Κυψέλη», Θεσσαλονίκη 1986, σσ. 179-337.

1. *Γαλ.* 5, 22.

2. Γιὰ τὴν «εἰρήνη» στὴν Καινὴ Διαθήκη, βλ. ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, *Ἑρμηνεύοντας τὴν εἰρήνη στὴν Καινὴ Διαθήκη. Σύγχρονες ἐρμηνευτικὲς προσεγγίσεις*, ἐκδ. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2009, ὅπου καὶ ἀναλυτικότερη βιβλιογραφία. ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΑ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ, «Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου πρὸς τοὺς Θεσσαλονικεῖς γιὰ τὴν εἰρήνη», *Τόμος χαριστήριος εἰκοσαετηρικὸς εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ.κ. Βαρθολομαῖον: Εἰς μαρτύριον τοῖς ἔθνεσι*, Πουρναράς, ἐκδ. ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη 2011, σσ. 683-695. ANNA ΚΑΡΑΜΑΝΙΔΟΥ, «Ἡ ἐπίδραση τῆς θεολογίας τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ στὴν ἐρμηνεία τῶν Παύλειων ἐπιστολῶν ἀπὸ τὸν ἅγιο Νικόδημο τὸν Ἀγιορείτην», *Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου, «Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς: Ἀπὸ τὴν οἰκουμενικὴ στὴν ἡσυχαστικὴ θεολογία»*, Κέντρο ἁγίου Δημητρίου καὶ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ, κέντρο Ἀποστόλου Παύλου, Δίκτυο κειμενικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης Ἐπιτροπῆς Ἑρευνῶν ΑΠΘ, Τμῆμα

προσδίδει στὸν ἀναγνώστη πολλαπλὰ ὀφέλη καὶ διαμορφώνει κυρίως τὸ ἠθικὸ ὑπόβαθρο τῆς καθημερινῆς του βιωτῆς. Ὁ περιορισμὸς, ὅμως, τῆς ἔκτασης τοῦ παρόντος ἄρθρου, μᾶς ὀδηγεῖ στὴν ἐπιλογή μίας ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης τῆς εἰρήνης, ὅπως τὴ μνημονεύει τρεῖς

φορὲς στὴν πρώτη του ἐπιστολὴ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, μετὰ τὴ βοήθεια τοῦ ἀγιοπατερικοῦ σχολιασμοῦ τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου.

α. Στὸν χαιρετισμὸ τοῦ προοιμίου τῆς Α΄ Ἐπιστολῆς του ὁ Πέτρος ἐντάσσει τὴν ἐξῆς εὐχή «*χάρις ὑμῖν καὶ εἰρήνη πληθυνθείη*»³. Εὐχεται ὑπὲρ ἐνὸς πλεονασμοῦ τῆς θείας Χάριτος καὶ τῆς εἰρήνης γιὰ τοὺς ἀποδέκτες τῆς ἐπιστολῆς· ἐδῶ ὁ ἅγιος Νικόδημος παραθέτει δύο ἐρμηνευτικὲς σημειώσεις.

Ὁ Θεοφύλακτος Ἀχρίδος καὶ ὁ Οἰκουμένιος Τρίκκης ὑπενθυμίζουν ὅτι ἡ «*χάρις*» φανερώνει τὴν δωρεὰν καὶ κατὰ χάριν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ «*εἰρήνη*» δηλώνει τὴν κατάλυση τῆς προηγηθείσης ἀνθρώπινης ἔχθρας πρὸς τὸν Θεό, ἡ ὁποία ἐπιτεύχθηκε διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ⁴.

Ὁ Μέγας Βασίλειος⁵ χαρακτηρίζει τὴν εἰρήνην ὡς «*τελειοτάτην τῶν ἐλογίων*», διότι ὁ εἰρηνικὸς ἄνθρωπος ἐλέγχει τὸν τρόπο συμπε-

Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας, 27-28 Μαρτίου 2014, ὑπὸ ἔκδοση.

3. Α΄ Πέτρ. 1, 2.

4. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς ἐπιστολάς*, ὅπ. π., σ. 184.

5. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἐρμηνεία, εἰς τὸ «Κύριος εὐλογήσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ» τοῦ κη΄ Ψαλμοῦ*, PG 29, 305.

ριφορᾶς του καὶ διατηρεῖ εὐσταθῆς τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ νοῦ του. Ἀντιθέτως σύγχυση ἐπικρατεῖ στὸν νοῦ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ μὴ ἔχοντος τὴν ἀπὸ Θεοῦ εἰρήνην ἀνθρώπου. Τὴ δεύτερη αὐτὴ ἐρμηνεία ὁ ἅγιος Νικόδημος χαρακτηρίζει «ἀρίστην».

β. Ὁ 33^{ος} Ψαλμὸς τοῦ Δαβὶδ κατὰ τοὺς πρώτους χριστιανικοὺς αἰῶνες εἶχε καὶ βαπτισματικὴ χρῆση. Τοὺς στίχους του παραθέτει ὁ ἀπόστολος Πέτρος μὲ ἰδιαίτερη ἔμφαση σὲ κείμενο ἠθικῶν παραινέσεων πρὸς τοὺς πιστοὺς. Ὁ ἅγιος Νικόδημος προσδίδει μεγάλη ἐρμηνευτικὴ σημασία στοὺς ψαλμικοὺς αὐτοὺς στίχους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἀναφορά «ὁ γὰρ θέλων ζωὴν ἀγαπᾶν καὶ ἰδεῖν ἡμέρας ἀγαθὰς ... ζητήσάτω εἰρήνην καὶ διωξάτω αὐτήν»⁶.

Στὴν ἐκζήτηση καὶ τὴ δίωξη τῆς εἰρήνης ὁ Ἁγιορείτης Πατέρας προστρέχει στὸν ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο. Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος⁷ συνδέει τὴν προτροπὴ τοῦ Δαβὶδ μὲ τὴν συνδιαλλαγὴ πρὸς τὸν ἐχθρὸ καὶ ὑπενθυμίζει τὰ λόγια τοῦ Κυρίου «ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον κάκεῖ μνησθῆς ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σου, ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου, καὶ ὕπαγε πρῶτον διαλλάγηθι τῶ ἀδελφῷ σου»⁸.

Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐπὶ τοῦ προκειμένου τονίζει τὴ διαφορὰ μεταξὺ τῆς κοσμικῆς εἰρήνης καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἀπογειώνει τὸν πιστό «ἐπὶ τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἄνω γὰρ ἐστὶν ἡ εἰρήνη ἢ ἀληθινὴ». Στὴν ἐπίγεια ζωὴ βρῖθουν οἱ ἀφορμὲς ταραχῶν, γι' αὐτὸ «ζήτησον εἰρήνην, λύσιν τῶν τοῦ κόσμου θορύβων»⁹. Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὶς ψευδοδιδασκαλίες γαληνεύει τὸν νοῦ καὶ τὴν ψυχὴ. Στὴν οὐσία «ὁ ζητῶν εἰρήνην Χριστὸν ἐκζητεῖ, ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν, ὃς ἔκτισε τοὺς δύο εἰς ἓναν καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην»¹⁰.

6. *Α' Πέτρ.* 3, 10-11.

7. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, *Εἰς τὸν Ματθαῖον*, PG 57, 250.

8. *Μθ.* 5, 23-24.

9. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἐρμηνεία, εἰς τὸ «Κύριος εὐλόγησει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ» τοῦ κη' Ψαλμοῦ*, PG 29, 376.

10. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Ἐρμηνεία, εἰς τὸ «Κύριος εὐλόγησει τὸν*

Ὁ ἅγιος Νικόδημος προσθέτει μία φιλοκαλική ἐρμηνεία τοῦ στίχου ἀπὸ τὸν ἅγιο Βαρσανούφιο, ὁ ὁποῖος προσδιορίζει τὸν τρόπο δι-αφύλαξης τῆς εἰρήνης πρὸς τὸν Θεό, πρὸς τὸν ἑαυτὸ καὶ πρὸς τὸν συνάνθρωπο. Συμβουλεύει περιφρόνηση τῶν ἐγκοσμίων πραγμάτων καὶ μὴ ἐμπλοκή σὲ μάχες καὶ ταραχὲς ὑλικῶν διεκδικήσεων, εἰδάλλως χάνεται ἡ εἰρήνη, καὶ καταλήγει «ὁ ζητῶν εἰρήνην οὐκ ἀποστερεῖται τῆς τοῦ Θεοῦ εἰρήνης, ὥστε ἐὰν μὴ ὁ ἄνθρωπος καταφρονησῇ τῆς χρεί-ας τοῦ κόσμου, οὐ φθάσῃ εἰς τὴν εἰρήνην τοῦ Χριστοῦ»¹¹.

γ. «Εἰρήνη ὑμῖν πᾶσι τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀμήν»¹².

Ἡ εὐχή τῆς εἰρήνης ἀποτελεῖ τὴν κατακλείδα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καὶ τὴν ἴδια κατάληξη ἐπιλέγει ὁ ἅγιος Νικόδημος καὶ στὴ δική του ἐρμηνεία. Ἐπεκτείνει μάλιστα ὁ ἀγιορείτης ἐρμηνευ-τῆς τὴν εἰρήνη πρὸς τρεῖς κατευθύνσεις.

Ἡ πρώτη εἰρήνη ἀφορᾷ στὴ σχέση μας πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἐπιτυ-γάνεται ὅταν φυλάττουμε «ὅλας τοὺς θείας ἐντολάς».

Ἡ δευτέρα εἰρήνη ἐκτείνεται πρὸς τοὺς ἀδελφοὺς μὲ ἰδιαίτερη τὴν προσοχὴ στὴ μὴ πρόκληση οἰουδήποτε σκανδάλου «εἴτε μὲ ἔργον, εἴτε μὲ λόγον, εἴτε μὲ σχῆμα καὶ κίνημα».

Ἡ τρίτη εἰρήνευση σχετίζεται μὲ τὸν ἴδιό μας τὸν ἑαυτό. Ἡ πατε-ρική συμβουλή ἐπισημαίνει νὰ παραμένουμε «μὴ ταραττόμενοι ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς καὶ αἰσχροὺς καὶ βλασφήμους λογισμοὺς, ἀλλ' ἔχοντες γαλήνην εἰς τὴν καρδίαν μας»¹³.

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης, ὡς φορέας τῆς μακραίωνης καὶ συνεχοῦς ἀγιορειτικῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, διαμορφώνει μὲ τὸν λόγο καὶ τὸ ἔργο του κυρίως τὸ ἠθικὸ ὑπόβαθρο τῆς καθημερινῆς βιω-τῆς τῶν ἀνθρώπων τῆς ἀρκετὰ ταραγμένης ἐποχῆς του.

λαὸν αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ» τοῦ κη' Ψαλμοῦ, PG 29, 376.

11. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς ἐπιστο-λάς*, ὅπ. π., σ. 263, ὑποσ. 57.

12. *Α' Πέτρ.* 5, 14.

13. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, *Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἐπτὰ Καθολικὰς ἐπιστο-λάς*, ὅπ. π., σ. 337.

ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ Θ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΡΓΟΥΣ*

Ἀθανασίου Γλάρου

Ἐπικούρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς ΕΚΠΑ

Ὁ ἅγιος Πέτρος, ἐπίσκοπος Ἄργους, γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη περὶ τὸ 850¹ ἀπὸ εὐποροὺς γονεῖς, οἱ ὁποῖοι διακρίνονταν γιὰ τὴν εὐσέβειά τους καὶ τὴ φιλανθρωπία τους². Τόσο ὁ ἴδιος, ὅσο καὶ τὰ τέσσερα ἀδελφία του –ὁ Παῦλος, ὁ Διονύσιος, ὁ Πλάτων καὶ ἡ μία ἀδελφή του– διακρίνονταν γιὰ τὸ ἐκκλησιαστικὸ φρόνημα καὶ τὴ φιλομοναχικὴ τους διάθεση³. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ τεκμαίρεται ἀπὸ τὴ διήγηση τοῦ βιογράφου του, ὅπου περιγράφεται ἡ σταδιακὴ προσχώρηση ὄλων τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειας στὸν μοναχικὸ βίῳ⁴, με

* Ἀναδημοσιεύεται, με ἄδεια τοῦ συγγραφέα, ἀπὸ τὴν *ΕΕΘΣΠΑ*, τόμ. ΜΔ' (2009), σσ. 343-354.

1. K. KRUMBACHER – Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ, *Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, τόμ. Α', μτφρ. Γ. Σωτηριάδου, ἐν Ἀθήναις 1897, (φωτοτυπικὴ ἀνατύπωσις Β. Γρηγοριάδου, Ἀθῆναι 1974), σ. 333, ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ, «Πέτρος. Ἐπίσκοπος Ἄργους. Ἅγιος (3 Μαΐου)», *ΘΗΕ* 10 (1967) 369-371, ἐδῶ: στήλ. 371· Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, *Ἁγίου Πέτρου ἐπισκόπου Ἄργους βίος καὶ Λόγοι. Εἰσαγωγή - κείμενον - μετάφρασις - σχόλια*, ἔκδ. Ἰερᾶς Μητροπόλεως Ἀργολίδος, ἐν Ἀθήναις 1976, σ. 4. Πρόσθεσε καὶ τὸ σύντομο ἀλλὰ ἐμπεριστατωμένο ἄρθρο τοῦ π. Εὐαγγέλου Στασινοπούλου, «“Δαναός” καὶ Ἅγιος Πέτρος», *Δαναός* 1894-1994: 100 χρόνια πνευματικῆς προσφορᾶς τοῦ συλλόγου Ἀργείων ὁ “Δαναός”, Ἄργος 2007², σσ. 9-15.

2. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, *Εἰς τὸν ἐν ἁγίοις Πατέρα ἡμῶν καὶ θαυματουργὸν Πέτρον ἐπίσκοπον Ἄργους*, στὸ Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σσ. 232³⁴–234³⁵.

3. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, ὁ.π., σ. 234⁴⁸⁻⁵¹: «*Ἡ δὲ πρὸς τοὺς παῖδας συχνὴ νοουθεσία καὶ τῶν ἱερῶν λογίων ἐξάπλωσις καὶ πειθῶ τὸ εὐκόλον ἐσωφρόνιζε τῆς νεότητος καὶ ὄλον ἀνήγε τὸν νοῦν πρὸς Θεόν, ὡς κατεστάλθαι μὴ μόνον αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ οἰκετικόν*».

4. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, ὁ.π., σσ. 234⁵³–236⁷³.

τελευταίους τὸν νεαρὸ Πέτρο καὶ τὸν πρεσβύτερο ἀδελφὸ του Πλάτωνα⁵. Καθ' ὅλο τὸ διάστημα τῆς μοναχικῆς ἀσκήσεώς του ὁ Ἅγιος διακρίνεται γιὰ τὴ σωφροσύνη, τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴ φιλαλήθεια καὶ τὴ φιλοπονία του⁶. Γίνεται ἔτσι πρότυπο ἀρετῶν καὶ ὑπόδειγμα βίου⁷.

Ὁ πατριάρχης Νικόλαος Μυστικός, πληροφορούμενος τὶς ἀρετὲς καὶ τὴ σοφία τοῦ Πέτρου, τὸν ἐξετίμησε καὶ θέλησε «ἀρχιερωσύνη τιμῆσαι καὶ τοῖς πρώτοις τῶν θρόνων ἐγκαθιδρῦσαι»⁸. Ἡ μεγάλη εὐθύνη τοῦ ἀξιώματος καὶ ἡ ἀγάπη του γιὰ τὴν ἐρημικὴ ζωὴ ἀποτέλεσαν τὶς κύριες αἰτίες γιὰ τὴν ἄρνηση αὐτῆς τῆς τιμῆς. Ἡ πρόταση τοῦ Πατριάρχου ἐπαναλήφθηκε στὸν ἀδελφὸ τοῦ Πέτρου Παῦλο. Ὁ Ἅγιος τὴν ἀποδέχθηκε καὶ ἀνῆλθε στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς Κορίνθου⁹. Ὅταν χήρευσε ἡ ἐπισκοπὴ Ἄργους, ὁ Πέτρος καὶ πάλι ἀρνήθηκε τὴ διαποιίμανσή της. Τελικῶς, ὁμως, ἐκάμφθη ἀπὸ τὶς ἐπίμονες αἰτήσεις τοῦ λαοῦ καὶ ἀναγορεύθηκε ἐπίσκοπος Ἄργους¹⁰. Στὸν βίό του, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ του προσφορά, ἱστοροῦνται καὶ θαύματα. Κατὰ τὸ 70ὸ περίπου

5. ΧΡ. ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *Ὁ Πολιοῦχος τοῦ Ἄργους Ἅγιος Πέτρος ἐπίσκοπος Ἄργους, ὁ Θαυματουργός*, ἐν Ἀθήναις 1908, σ. 36.

6. ΧΡ. ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *ὁ.π.*, σ. 37.

7. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, *ὁ.π.*, σ. 236⁷⁴⁻⁷⁶.

8. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, *ὁ.π.*, σ. 238¹¹⁹⁻¹²⁰.

9. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΝΙΚΑΙΑΣ, *ὁ.π.*, σ. 238¹²³⁻¹²⁷.

10. ΧΡ. ΠΑΠΑΟΙΚΟΝΟΜΟΥ, *ὁ.π.*, σ. 40.

έτος τῆς ἡλικίας του «*διαφῆκε τὸ πνεῦμα*». Τὰ μετὰ θάνατον θαύματά του ἦταν τόσο πολλά, ὥστε ἔλαβε τὴν προσωνυμία θαυματουργὸς καὶ σημειοφόρος.

Κατὰ τὸν Krumbacher, παρόλο ποὺ ὁ Πέτρος ἐπανειλημμένα ὁμολογεῖ τὴ ρητορικὴ του ἀνικανότητα, ἀναδεικνύεται «*πλουσίως τεθραμμένος ἐν τῇ βυζαντινῇ ῥητορικῇ*»¹¹. Τὸ σωζόμενο ἔργο του εἶναι ἐγκωμιαστικοῦ χαρακτήρα. Ὅμως, ἐκεῖνο ποὺ τὸ κάνει ξεχωριστό, εἶναι ὁ συνδυασμὸς τῆς καλλιπέπειας καὶ τῆς ἀρτιότητος τοῦ λόγου σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν παιδευτικὴ του ἀξία. Ἡ ποιμαντικὴ αὐτὴ διάσταση τῶν λόγων του ἐνισχυόταν ἀπὸ τὴ δύναμη τῆς πειθοῦς ποὺ ἀσκοῦσε τὸ ἔμπρακτο παράδειγμα τοῦ βίου του.

Οἱ ὁμιλίες του διέπονται ἀπὸ τοὺς προβληματισμοὺς καὶ τὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα τῆς μεσοβυζαντινῆς περιόδου. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ Θεοτοκολογία τοῦ Ἁγίου. Μέσα ἀπὸ τίς ὁμιλίες του *Εἰς τὴν σύλληψιν τῆς Ἄννης*, *Εἰς τὰ Εἰσόδια*, καὶ *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν τῆς Θεοτόκου*, ἀλλὰ καὶ τὸ *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἁγίαν Ἄνναν*, ὁ Ἅγιος δὲν θεωρητικολογεῖ, ἀλλὰ βασιλεῖ τὴ διδασκαλία του στὴν ἀφηγηματικὴ διήγηση συγκεκριμένων περιστατικῶν.

Τὸ μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας κατανοεῖται ἀπὸ τὸν Πέτρο ὑπὸ τὸ πρῖσμα τῆς «*παιδαγωγοῦ εἰς Χριστόν*» Παλαιᾶς Διαθήκης μὲ ἔμφαση στὸν ἱστορικὸ χαρακτήρα της, γιὰ ἐπιθυμεῖ ἔτσι νὰ τονίσει τὴ φυσικὴ καὶ ἀνθρώπινη διαδοχὴ τῆς Θεοτόκου¹². Ἡ παιδαγωγικὴ διάσταση τοῦ θαύματος τῆς συλλήψεως τῆς Ἄννης εἶναι ἐμφανής: «*Τοῦ γὰρ μεγίστου καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαίνοντος θαύματος οὐκ ἀμέσως Θεός, ἀλλὰ διὰ παραδόξου τὰς ἀρχὰς προβάλλεται πράγματος. Διὰ τοῦτο τὴν τῆς Παρθένου θυγατρός, ἢ τῆς στείρας μητρὸς προέλαβε γέννησις, εὐπαράδεκτον τὸ παραδοξότατον πείθουσα τοῖς εὐγνώμοσι γίνεσθαι*»¹³.

11. K. KRUMBACHER – Γ. ΣΩΤΗΡΙΑΔΟΥ, ὁ.π., σ. 333.

12. *Εβρ.* 1, 1: «*Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάσαι ὁ θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις*».

13. *Ἐγκώμιον εἰς τὴν Ἁγίαν Ἄνναν*, σ. 122¹⁰²⁻¹⁰⁶. Πρβλ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ ΠΡΙΓΚΙΠΑΚΗ, *Ἡ Θεοτόκος καὶ τὸ μυστήριον τῆς Θείας Οἰκονομίας* (δ.δ.), Ἀθήνα 2009, σ. 232, ὅπου καὶ περαιτέρω βιβλιογραφία.

Ἔτσι, στὸν *Εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Ἁννης* λόγο του, ὁ Ἅγιος θυμίζει καταρχὰς στὸ ποίμνιο τὴν ἱερὰ ἱστορία τῶν δικαίων καὶ εὐσεβῶν Ἰωακεῖμ καὶ Ἄννας. Σημειώνει ὅτι καὶ οἱ δύο κατάγονταν ἀπὸ τὸ βασιλικὸ γένος τοῦ Δαβίδ¹⁴, καὶ ὑπερτεροῦσαν ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴ¹⁵. Παρὰ τὴν ἀγιότητα τοῦ βίου τους παρέμεναν ἄτεκνοι βαδίζοντας πρὸς τὴ δύση τῆς ζωῆς τους¹⁶. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἀτεκνία στοὺς Ἰουδαίους ἐθεωρεῖτο ὄνειδος καὶ κάθε εὐσεβῆς Ἰσραηλίτης εὐελπιστοῦσε ὅτι ἡ προέλευση τοῦ ἀναμενόμενου Μεσσία θὰ προερχόταν μέσῳ τοῦ οἴκου του¹⁷.

Στὸ ἐγκώμιο τὸ ζεῦγος χαρακτηρίζεται ὡς θεῖο, «τῆς νομικῆς λατρείας τὸ στήριγμα καὶ τῆς εὐαγγελικῆς φιλοσοφίας τὸ καύχημα»¹⁸. Ὁ τρόπος ποὺ προσφέρουν τὰ δῶρα τους στὸν Ναό, σὲ σχέση μὲ τοὺς ὑπόλοιπους Ἰσραηλίτες, μᾶς θυμίζει τὸν ἀντίστοιχο τοῦ Τελώνη στὴ γνωστὴ παραβολή. Ὁ Ἰωακεῖμ καὶ ἡ Ἄννα προσέρχονται ἀθόρυβα,

14. *Εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Ἁγίας Ἁννης, ὅτε συνέλαβε τὴν Ἁγίαν Θεοτόκον*, σ. 24⁴⁷⁻⁴⁹. Κατὰ τὸν Κ. Κυριακόπουλο πιθανολογεῖται ὅτι ὁ λόγος ἐξεφωνήθη ὑπὸ τοῦ Πέτρου ὅταν ἦταν ἐπίσκοπος Ἄργους, περὶ τὸ 912-913 (Κ. ΚΥΡΙΑΚΟΠΟΥΛΟΥ, ὁ.π., σ. 19).

15. *Εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Ἁγίας Ἁννης, ὅτε συνέλαβε τὴν Ἁγίαν Θεοτόκον*, σ. 24⁴⁷⁻⁴⁹.

16. Ὁ.π., σ. 24⁵⁶⁻⁶⁰: «Ἀλλὰ γε καίπερ τοιοῦτοι πρότερον ὄντες ἄπαιδες κατεγῆρων τὸν βίον, καὶ τὴν ἐκ τούτου λύπην συναύξουσαν παρ' ὄλον ἐκέκτηντο, ὡς τῶν παρ' αὐτοῖς ἐπηγγελμένων ἐκ Θεοῦ ἀγαθῶν ὑπάρχοντος τὸ κεφάλαιον ἐν τούτῳ ἐφυστερίζοντες».

17. Χ. LEON-DUFOUR, «Γονιμότητα», μτφρ. Μ. Σκαρᾶ, *Λεξικὸ Βιβλικῆς Θεολογίας*, Ἀθήνα 1980, στήλ. 220-223, ἐδῶ: στήλ. 222. Βλ. καὶ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ, *Λόγος εἰς τὸ γενέθλιον τῆς ἁγίας θεοτόκου Μαρίας*, *Patristische Text und Studien*, [B. Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos*, vol. V, Walter de Gruyten - Berlin - New York 1988], σ. 177²²⁻²⁶ (PG 96, 672CD): «Ἡμιλλῶντο οἱ αἰῶνες, ποῖος τῆ σῆ ἐγκαυχῆσεται γεννήσει, ἀλλ' ἐνίκα τῶν αἰῶνων τὴν ἀμιλλαν ἢ προωρισμένη βουλή τοῦ θεοῦ τοῦ τοὺς αἰῶνας ποιήσαντος καὶ γερόνασιν οἱ ἔσχατοι πρῶτοι τὴν σὴν εὐμοιρήσαντες γέννησιν. Ὅντως τιμιωτέρα πάσης κτίσεως γέγονας».

18. *Εἰς τὴν Σύλληψιν τῆς Ἁγίας Ἁννης, ὅτε συνέλαβε τὴν Ἁγίαν Θεοτόκον*, σσ. 24⁷⁴⁻²⁶.

ταπεινά και με ψυχή συντετριμμένη, σὲ ἀντιδιαστολή με τὸν Ρουβίμ, ὁ ὁποῖος ἀποδοκιμάζει τὶς προσφορὲς τοὺς ὡς ἀνάξιες λόγῳ τῆς ἀτεκνίας τοὺς¹⁹. Ὁ Πέτρος δὲν διστάζει νὰ τὸν χαρακτηρίσει ἀναιδῆ καὶ θρασύ, καὶ τοῦ ἀπευθύνει ποικίλα ἐρωτήματα με ἱερὴ ἀγανάκτηση. Στὸ ρητορικό του ἐρώτημα *«ποῦ Θεὸν ἄπαιδας ἤκουσας ἀποστρέφεσθαι»*²⁰ ὑπενθυμίζει ἀνάλογες θαυματουργικὲς ἐπεμβάσεις τοῦ Θεοῦ. Ἐπι-στρατεύει τὰ παραδείγματα τῆς σύλληψης τοῦ Ἰσαὰκ ἀπὸ τῆ Σάρρα, τοῦ προφήτη Σαμουὴλ ἀπὸ τὴν Ἄννα, καθὼς καὶ τὰ παραδείγματα τῶν Ἡλία, Ἐλισαίου καὶ Ζαχαρία. Ἡ παράθεση αὐτῶν τῶν παραδειγμάτων δεικνύει ὅτι οἱ συλλήψεις τέκνων ἀπὸ γηραιοὺς γονεῖς ἀποτελοῦν σπάνια καὶ ἐξαιρετικὰ γεγονότα τῆς βιβλικῆς ἱστορίας ποὺ συνδέονται ἄμεσα με τὴν πρόοδο τοῦ σχεδίου τῆς Θείας Οἰκονομίας. Οἱ ὑπενθυμίσεις αὐτὲς λειτουργοῦν πολλαπλῶς στὴν ἐξέλιξη καὶ τεκμηρίωση τοῦ ἐγκωμιαστικοῦ λόγου ἀλλὰ καὶ στὴν ποιμαντικὴ του διάσταση²¹. Ὁ Ἰωακείμ καὶ ἡ Ἄννα θλίβονται καὶ στενοχωροῦνται. Ἡ λύπη τοὺς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγωνία τοὺς *«διὰ τὸ ἀπρόσδεκτα μεῖναι τὰ δῶρα καὶ τὴν ἐκ Θεοῦ κατὰ τὸ φαινόμενον ἀποσώβησιν»*²². Γι' αὐτὸ *«νυκτὶ καὶ ἡμέρα»* με προσευχὴ καὶ νηστεία παρακαλοῦσαν τὸν Παντοκράτορα νὰ τοὺς ἀπαλλάξει ἀπὸ τὴ στείριότητά τοὺς καὶ νὰ τοὺς χαρίσει ἓνα τέκνο, με τὴν ὑπόσχεση ὅτι θὰ τὸ ἀφιερῶσουν σ' Αὐτόν. Κατὰ τὸν Πέτρο, ὁ Θεὸς δὲν τοὺς ἀναδεικνύει ἀπλῶς γονεῖς ἀλλὰ *«πάντως ὑπερέχοντας»*, ἀφοῦ ἡ κόρη τοὺς ὑπερέτρησε ἀσυγκρίτως τῶν τέκνων τοῦ Ἰσραὴλ²³. Ἡ Σάρκωση τοῦ Θεοῦ καὶ Λόγου διακονεῖται ἀπὸ τὴ Μαρία, ἡ ὁποία ὑπερέχει *«πάντων ἀνθρώπων εἰς καθαρότητα»*²⁴. Με αὐτὸ τὸ σκεπτικὸ ὑποστηρίζει ὅτι *«ἔδει πάντως καὶ τοὺς ταύτης γεννήτορας Θεοτόκου, ὡς τῶν ἄλλων εἶναι κρείττονας, Θεοῦ τοῦ ἐξ αὐτῆς τεχθησομένου προπάτορας»*²⁵.

(συνεχίζεται)

19. *Ο.π.*, σ. 24⁸⁵⁻⁸⁷.

20. *Ο.π.*, σ. 26⁹¹.

21. *Ο.π.*, σσ. 32²³⁸–34²⁶⁴.

22. *Ο.π.*, σ. 28¹³¹⁻¹³².

23. *Ο.π.*, σ. 28¹³¹⁻¹³².

24. *Ο.π.*, σ. 28¹⁵⁵⁻¹⁵⁶.

25. *Ο.π.*, σσ. 28¹⁵⁷–30¹⁵⁹.

Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΝΑΖΙ ΕΝΑΝΤΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Πρωτ. Βασιλείου Α. Γεωργοπούλου
Έπικουρου Καθηγητοῦ Θεολογικῆς Σχολῆς ΑΠΘ

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Ναζισμὸς ἀνήκει στὶς πλέον ἐγκληματικὲς ιδεολογίες ποὺ γνώρισε ἡ παγκόσμια ἱστορία. Στὸ παρὸν ἄρθρο μας ἐρχόμαστε νὰ παρουσιάσουμε συνοπτικά, πῶς οἱ Ναζι τοποθετήθηκαν ἀπέναντι στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου τόσο σὲ ιδεολογικὸ ἐπίπεδο, ὅσο καὶ σὲ πρακτικὸ, στὸ πῶς δηλαδὴ προσπάθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὶς ιδέες τους.

Ἀρχικά, καὶ πρὶν ἀκόμα καταλάβουν τὴν ἐξουσία, ἀλλὰ καὶ ἀργότερα, υἰοθέτησαν καὶ διέδιδαν τὶς ἀντιλήψεις τοῦ Η. S. Chamberlain, ἑνός, βρετανικῆς καταγωγῆς, ρατσιστῆ φιλοσόφου καὶ γερμανόφιλου πολιτικοῦ. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὸν Η. S. Chamberlain, θεωρητικὸ ὑπέρμαχο τῆς φυλετικῆς καὶ πολιτιστικῆς ἀνωτερότητας τῶν Ἀρίων, τὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ διαχωριστεῖ ἀπὸ ὅλο τὸν ἱστορικὸ χριστιανισμό. Οἱ Ἐκκλησίες, ἔλεγε, ἔχουν καταστήσει σκοτεινὴ τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ¹.

Κατὰ τὸν Η. S. Chamberlain, ὁ Χριστὸς δὲν ἦταν Ἰουδαῖος, δὲν εἶχε οὔτε σταγόνα γνήσιο ἰουδαϊκὸ αἷμα στὶς φλέβες του. Ὁ Χριστὸς ἦταν ἕνας Ἄριος². Ἡ ναζιστικὴ προπαγάνδα θὰ ἀναπαράγει αὐτὲς τὶς ἀντιλήψεις. Τὸ ἔργο τοῦ Η. S. Chamberlain «*Τὰ θεμέλια τοῦ 19ου αἰώνα*», τὸ ὁποῖο ἀναφερόταν ἐκτενῶς στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, μέχρι τὸ 1938 εἶχε πραγματοποιήσει 23 ἐκδόσεις.

Στὴν ἴδια γραμμῆ, καὶ μὲ τὶς ἴδιες ρατσιστικὲς περὶ φυλετικῆς καθαρότητας προϋποθέσεις, θὰ κυκλοφορήσει τὸ 1939 τὸ βιβλίον τοῦ

1. Βλ. Η. St. Chamberlain, *Die Grundlagen des neunzehnten Jahrhunderts. Erste Hälfte*, 1938²³, σσ. 220 - 295.

2. Ὁπ.π., σ. 256.

φιλοναζιστή καθηγητοῦ W. Hauer, με τίτλο «*Ένας Άριος Χριστός*»³. Ὁ ἐν λόγῳ καθηγητής, ἂν καὶ ὑποστήριζε ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ζημίωσε τὴν πρόοδο τῆς γερμανικῆς φυλῆς, ἀνεχόταν νὰ γίνεταί λόγος περὶ τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου ἐμπνευσμένου ἀπὸ τὸν Θεό⁴.

Τῆ θέση ὁμῶς τῶν Ναζι ἐναντι τοῦ Χριστοῦ, κατὰ τὸν πλέον ἐπίσημο τρόπο, θὰ τὴν ἐκφράσει ὁ κατ' ἐξοχὴν θεωρητικὸς τοῦ ναζισμοῦ, ὑπουργὸς τοῦ Χίτλερ καὶ συνιδρυτὴς μαζί του τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ κόμματος, ὁ A. Rosenberg. Νὰ σημειωθεῖ, ὅτι ὁ A. Rosenberg ἀπὸ τὸ διεθνὲς δικαστήριον τῆς Νυρεμβέργης καταδικάστηκε ὡς ἐγκληματίας πολέμου καὶ ἀπαγχονίστηκε στίς 16.10.1946.

Ὁ A. Rosenberg μίλησε γιὰ τὸν μῦθο τοῦ Ἰησοῦ, ἀμφισβητῶντας ὄχι τὴν ἱστορικὴ ὑπαρξὴ τοῦ Θεανθρώπου, ἀλλὰ ἐπιμέρους ἱστορικὲς πτυχὲς τῆς δράσης του, βασικὲς διδασκαλίαις του, τὴν αὐτοσυνειδησία τοῦ Κυρίου καὶ τὴν πίστη τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ μῦθος τοῦ Ἰησοῦ, κατὰ τὸν A. Rosenberg, γεννήθηκε στὴν Μ. Ἀσία ὡς ὑποστασιοποίηση τῆς ἐλπίδας τῶν καταπιεσμένων πληθυσμῶν ποὺ ἀναζητοῦσαν ἕναν ἡγέτη ἐλευθερωτὴ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Μεταφέρθηκε ἀργότερα στὴν Παλαιστίνη καὶ ἐκεῖ συνδέθηκε καὶ ταυτίστηκε μετὰ τὴν ἰουδαϊκὴ ἰδέα τοῦ Μεσσία. Στὴ συνέχεια τοῦ ἀπέδωσαν λόγια καὶ διδασκαλίαις ποὺ δὲν εἶπε, τὸν συσχέτισαν μετὰ δι-ἀφορους προφήτες τῆς Μέσης Ανατολῆς, καὶ στὸ τέλος τὸ πρόσωπό του ἀναμείχθηκε μετὰ «*ποικίλα σκουπίδια*», κατὰ τοὺς ἰσχυρισμούς του πάντα, τῆς μεσανατολικῆς καὶ ἀφρικανικῆς νοοτροπίας καὶ ζωῆς. Οἱ Ἐκκλησίαι ἀργότερα, συνεχίζει ὁ A. Rosenberg, διέστρεψαν τὴν ἀρχικὴ διδασκαλία του καὶ τὰ περὶ τοῦ προσώπου του⁵.

Κατὰ τὸν A. Rosenberg, ὁ Χριστὸς δὲν ὑπῆρξε ποτὲ Θεός, γι' αὐτὸ ζητοῦσε νὰ ὑπάρξει μία νέα θεώρηση τοῦ Ἰησοῦ τελείως διαφορετικὴ. Μιὰ θεώρηση ποὺ θὰ ἐνσαρκώνει τὸ πρότυπο τοῦ ἥρωα καὶ

3. Βλ. W. Hauer, *Ein arischer Christus*, 1939.

4. Βλ. W. Hauer, *Konfessionszwang oder freie religiöse Führung der Deutschen Jungen?*, 1934, σσ. 16-17.

5. Βλ. A. Rosenberg, *Der Mythos der 20 Jahrhunderts*, 1934²⁸, σσ. 172 – 175.

δὲν θὰ ἔχει καμμία σχέση με τὸν Ἰησοῦ τῆς Βίβλου. Διδασκαλίες περὶ ταπεινοφροσύνης ἢ ἐλεημοσύνης ἢ ἐπιείκειας, ἔλεγε ὁ A. Rosenberg, εἶναι ἀπολύτως ἀσυμβίβαστες μετὴν ἡρωικὴ ἀντίληψη περὶ ζωῆς⁶. Ὁ A. Rosenberg θεωροῦσε τὴν περὶ ἁμαρτίας διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ ὡς διαρκῆ φυσικὴ νόθευση τῆς φυλῆς⁷.

Ὁ πιὸ ὑπουλός τρόπος ὅμως, μετὸν ὅποιο ἢ ναζιστικὴ προπαγάνδα πολέμησε τὸ πρόσωπο καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου, παρὰ τίς περὶ τοῦ ἀντιθέτου διαβεβαιώσεις τους, ἦταν ὅτι ἐνίσχυσαν μετὰ κάθε τρόπο τὴ δημιουργία τῆς κινήσεως τῶν «Γερμανῶν Χριστιανῶν» (Deutsche Christen).

Οἱ Γερμανοὶ χριστιανοὶ ἦταν μία πολιτικοθησκευτικὴ κίνησις ποὺ εἶχε ὡς σκοπὸ τὴ σύζευξη τῶν ἐθνικοσοσιαλιστικῶν ἀρχῶν μετὰ τὴ χριστιανικὴ πίστις, ὥστε αὐτὴ ἀφ' ἑνὸς νὰ ἀλλοιωθεῖ, ἀφ' ἑτέρου νὰ γίνεαι ἄλλο ἓνα ἐπικουρικὸ δεκανίκι σὲ πρακτικὸ ἐπίπεδο τοῦ ναζισμοῦ.

Ἡ διδασκαλία τους ἦταν συγκρητιστικὴ. Ἐνα κρᾶμα χριστιανικῶν καὶ ἀντιχριστιανικῶν στοιχείων, μετὰ ἀντισημιτικὴ ἀφετηρία καὶ μετὰ πολιτικὸ προσανατολισμὸ. Ὑπῆρξαν πολέμιοι τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ὅσοι ἔμεναν πιστοὶ στὴν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ Ἀποκάλυψη θεωροῦνταν ἰουδαιοχριστιανοὶ καὶ μὴ Ἄριοι. Στόχος καὶ σκοπὸς τῶν Γερμανῶν Χριστιανῶν, ἦταν ἡ ὑποτιθέμενη ἀποϊουδαιοποίηση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἡ σύζευξί του μετὰ τὴν Ἄρια ρατσιστικὴ ἀντίληψη περὶ θρησκείας.

Ἰδιαιτέρη σημασία ἔχει ὅτι, στὸν καταστατικὸ χάρτη τῆς πίστεώς τους, ποὺ ἀποτελεῖτο ἀπὸ 28 θέσεις, υἱοθέτησαν τίς περὶ φυλῆς καὶ αἵματος ἀντιλήψεις τῶν Ναζί. Ἐπιπλέον, στὸ ἄρθρο 18, ἀνέφεραν γιὰ προφανεῖς λόγους, ὅτι δὲν ἔχει σημασία ἐὰν ὁ Χριστὸς ἦταν ἐξ Ἰουδαίων ἢ ὄχι, καὶ ἀντέτειναν τὸ ἐξαιρετικῶς νεφελῶδες, ὅτι ἡ σημασία του ἔγκειται στὸ ὅτι ἐμφανίζει σ' ἐμᾶς τὸ θεῖο γένος. Ἡ κίνησις ὑποτιμοῦσε καὶ μείωνε τὴ σημασία τῆς Αὐγουσταίας Ὁμολογίας καὶ τίς σχετικὲς Τριαδολογικὲς καὶ χριστολογικὲς διατυπώσεις της.

6. Ὁπ.π., σσ. 338, 395-396, 491.

7. Ὁπ.π., σσ. 21, 71.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι οἱ Ναζὶ ἐπιχείρησαν μὲ κάθε τρόπο νὰ ἀκρωτηριάσουν καὶ νὰ παραμορφώσουν τὸ πρόσωπο καὶ τὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου μὲ μιὰ ποικιλία μεθοδεύσεων, μὲ διάβρωση τῶν συνειδήσεων καὶ μὲ τὸ νὰ ἀντικαθιστοῦν τὰ ἱστορικὰ δεδομένα μὲ τὶς ἰδεολογικὲς τους φαντασιώσεις. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὑπῆρξαν κάποιοι ποὺ ἀντιστάθηκαν σθεναρὰ σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν προσπάθεια. Κάποιοι ποὺ ἀγωνίστηκαν νὰ κρατήσουν γνήσια καὶ ἀκέραιη τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ τῶν Εὐαγγελίων, τῆς ἱστορίας καὶ τῆς διδασκαλίας του, στὰ πλαίσια βέβαια τῆς παραδόσεώς τους.

Ὅλοι αὐτοί, σὰν πράξη ἀντίστασης συγκρότησαν τὴν «Ὁμολογοῦσα Ἐκκλησία» (Bekennede Kirche). Σ' αὐτὴ ἐντάχθηκαν ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ θεολόγοι, οἱ πάστορες, οἱ χριστιανοὶ ποὺ ἀντιτάχθηκαν σθεναρὰ στοὺς Γερμανοὺς χριστιανοὺς καὶ στὶς ναζιστικὲς μεθοδεύσεις νὰ δημιουργήσουν ἓνα Χριστιανισμὸ καρικατούρα, ὑπῆρέτη τῶν ἐθνικοσοσιαλιστικῶν ἀντιλήψεων καὶ τοῦ ἱστορικοῦ μεσσιανισμοῦ τοῦ Χίτλερ.

Παρὰ τὴν ἀπροκάλυπτη βία τόσο τῶν Γερμανῶν χριστιανῶν ἐναντίον τους, ὅσο καὶ τῶν Ναζὶ, στὴν περίφημη θεολογικὴ διακήρυξη Barmen τοῦ 1934 θὰ καταδικάσουν καὶ θὰ ἀπορρίψουν ἀπερίφραστα τὸ πολιτικοθησκευτικὸ κατασκευάσμα τῶν Γερμανῶν χριστιανῶν, τὸν ρατσισμό, καὶ τὸν ἱστορικὸ μεσσιανισμὸ τοῦ Χίτλερ. Ἡγετικὲς μορφὲς αὐτῆς τῆς ἀντίδρασης, μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὑπῆρξαν ὁ K. Barth, ὁ ὁποῖος ἐκδιώχθηκε ἀπὸ τὴ Γερμανία, καὶ ὁ D. Bonhoeffer ποὺ πέθανε σὲ στρατόπεδο συγκέντρωσης. Ἀπὸ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ πλευρὰ, σημαντικὸς ἰδεολογικὸς ἀντίπαλος, στὸ θρησκευτικὸ πεδίο, τῶν Ναζὶ ὑπῆρξε ὁ καρδινάλιος Clemens August Graf von Galen.

Ὡς τελικὸ σχόλιο, δηλωτικὸ τῆς θέσεως τῶν Ναζὶ ἐναντι τοῦ Χριστοῦ καὶ χριστιανισμοῦ γενικότερα, θέλουμε ν' ἀναφέρουμε τὴ θέση τοῦ Χίτλερ: «*Κάποιος πρέπει νὰ εἶναι ἢ χριστιανὸς ἢ Γερμανός. Καὶ τὰ δύο μαζί δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι*»⁸.

8. Βλ. A. Läßle, *Kirchengeschichte in Längsschnitten*, 1968, σ. 89.

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΜΕ ΤΟΝ ΘΕΟ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΡΟΣΕΥΧΗΣ*

Άρχιμ. Νεκταρίου Καλύβα
Ἱεροκήρυκος Ι. Μ. Φωκίδος

α) Τί περιέχει ἡ προσευχή;

Τὸ περιεχόμενο τῆς συναντήσεως τοῦ ἀνθρώπου μετὸν Θεὸ ὀνομάζεται στὴ μοναχικὴ γλῶσσα «Κανόνας». Ἡ λέξη «Κανόνας», σημαίνει κατὰ κυριολεξίαν τὸ ὄργανο ποὺ χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὴ χάραξη μιᾶς εὐθείας, τὸν χαρακὰ. Σημαίνει ἐπίσης κάθε τι ποὺ ἀποτελεῖ πρότυπο ἢ κριτήριον γιὰ μιὰ πράξη. Μεταφορικὰ σημαίνει μιὰ ὑποχρεωτικὴ διάταξη με ὀρισμένο περιεχόμενο. Ἐπομένως, λοιπόν, ὁ Κανόνας περιλαμβάνει ὅλα ἐκεῖνα ποὺ πρέπει νὰ κάνει ὁ Χριστιανὸς στὴν προσευχὴ του.

Γιατὶ πρέπει νὰ τὸ τονίσουμε ἀπὸ τώρα, ὅτι στὴν προσευχὴ δὲν γίνεται διάκριση μεταξὺ λαϊκῶν καὶ μοναχῶν. Ἡ ὑποχρέωση εἶναι κοινὴ. Μόνο ποὺ οἱ μοναχοί, λόγῳ εἰδικῶν συνθηκῶν, πρέπει νὰ ἔχουν τὸ προβάδισμα. Ὁ Κανόνας λοιπόν πρέπει νὰ περιλαμβάνει τὰ ἐξῆς:

Πνευματικὴ μελέτη: Εἶναι ὁμορφὴ ἢ συνήθεια νὰ διαβάζουμε κάθε μέρα δύο κεφάλαια ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη συνεχόμενα. Δηλαδή θὰ ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, θὰ διαβάσουμε τὰ δύο πρῶτα κεφάλαια καὶ θὰ βάλουμε ἓνα σελιδοδείκτη. Αὔριον θὰ συνεχίσουμε τὰ δύο ἐπόμενα, δηλαδή τὸ τρίτον καὶ τὸ τέταρτον κεφάλαιον, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἔτσι, λοιπόν, προχωρῶντας δύο κεφάλαια κάθε μέρα, θὰ διαβάσουμε καὶ τὰ 27 βιβλία ποὺ περιέχει καὶ θὰ ἀρχίσουμε πάλιν ἀπὸ τὴν ἀρχή. Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ δύο κεφάλαια τῆς Καινῆς Διαθήκης, μπορούμε νὰ διαβάσουμε τὸ Συναξάρι τῆς ἡμέρας, δηλαδή τὸν

* Ἀπόσπασμα Ὁμιλίας ποὺ ἐκφωνήθηκε σὲ ἱερατικὴ σύναξιν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Τριφυλοῦντος, στὸ Ἰδάλιον, στίς 30 Ὀκτωβρίου 2014.

βίο τῶν Ἁγίων ποὺ γιορτάζουν σήμερα. Οἱ Ἅγιοι εἶναι τὰ μεγαλύτερα ἀδέλφια μας ποὺ ἔζησαν σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τώρα βρίσκονται τιμητικὰ κοντὰ στὸν Θρόνο του καὶ πρεσβεύουν γιὰ μᾶς. Πόσο ὠραῖο, λοιπόν, εἶναι νὰ γνωρίσουμε τὴ ζωὴ τους, νὰ μιμηθοῦμε τὸ παράδειγμά τους καὶ νὰ τοὺς εὐχαριστήσουμε γιὰ τὴ μεσιτεία καὶ τὴ βοήθεια. Οἱ θαυμάσιες ὁμιλίες τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων Πατέρων, ποὺ σήμερα κυκλοφοροῦν καὶ σὲ νεοελληνικὴ μετάφραση, εἶναι ὠραιότατη πνευματικὴ τροφή. Ἐπίσης ἡ φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, εἴτε στὸ πρωτότυπο εἴτε σὲ μετάφραση, ἀποτελεῖ πραγματικὸ χρυσωρυχεῖο.

Μὲ αὐτὴ λοιπὸν τὴν πνευματικὴ μελέτη, ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ θερμαίνεται καὶ νὰ ξεχνᾷ τὰ καθημερινὰ προβλήματα. Ἡ πνευματικὴ μελέτη στὸν Κανόνα τῆς προσευχῆς εἶναι σὰν τὴν προθέρμανση ποὺ κάνουν οἱ ἀθλητὲς πρὶν ἀρχίσουν τὸ ἀγώνισμά τους καὶ βοηθᾷ πολὺ νὰ συγκεντρώσουμε τὸν νοῦ μας γιὰ νὰ ἀρχίσουμε τὴ δευτέρη βαθμίδα ποὺ εἶναι ἡ κυρίως προσευχή.

Κυρίως προσευχή: Ἀνάλογα μὲ τὸν χρόνο ποὺ διαθέτει ὁ καθένας ἡ κυρίως προσευχὴ ἀξομειώνεται. Ἀρχίζει μὲ τὸ κομποσχοῖνι καὶ

τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰησοῦ: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με*». Ἡ σύντομη αὐτὴ εὐχὴ περικλείει μία τρομερὴ δύναμη, ἐμεῖς τὴν ἀγνοοῦμε, οἱ δαίμονες τὴν τρέμουν καὶ γι' αὐτὸ δὲν μᾶς ἀφήνουν νὰ τὴ λέμε. Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς μᾶς ὑποσχέθηκε στὸν Μυστικὸ Δεῖπνο ὅτι «*ὅσα ἂν αἰτήσητε τὸν πατέρα ἐν τῷ ὀνόματί μου, δώσει ὑμῖν*» (Ἰω. 16, 23) καὶ ὁ Ἄπ. Πέτρος βροντοφωνεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει σωτηρία παρὰ μόνον «*ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Ναζωραίου*» (Πράξ. 4, 10-12). Ὁ Ἄπ. Παῦλος γράφει στοὺς Ῥωμαίους: «*ἐὰν ὁμολογήσης ἐν τῷ στόματί σου Κύριον Ἰησοῦν ... σωθήσῃ*» (Ῥωμ. 10, 9) καὶ ὁ προφήτης Ἰωὴλ προαναγγέλει: «*πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται*» (Ἰωὴλ 2, 32). Ὁ προφήτης Ἡσαΐας συμπληρώνει: «*Πᾶς ὁ πιστεύων ἐπ' αὐτῷ οὐ κατασχνθήσεται*» (Ἠσ. 28, 16) καὶ ὁ ἀββᾶς Βαρσανούφιος διδάσκει: «*Ἡ ἐνθύμηση τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ καταστρέφει ὁ,τιδήποτε πονηρόν*» (Σ. Σχοινὰς σλ. 1960). Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κλίμακος δίδει τὸ σύνθημα: «*Μαστίγωσε τοὺς ἐχθροὺς σου μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ ... γιατί δὲν ὑπάρχει ὄπλο πιὸ δυνατὸ στὸν οὐρανὸ ἢ πάνω στὴ γῆ ... Ἄσε τὴ μνήμη τοῦ Ἰησοῦ νὰ ἐνωθεῖ μὲ κάθε ἀναπνοή σου καὶ κατόπιν θὰ ἀναγνωρίσεις τὴν ἀξία τῆς προσευχῆς*» (Κλίμαξ, 21 καὶ 27).

Αὐτὸς ὁ βιβλικὸς σεβασμὸς πρὸς τὸ ὄνομα εἶναι ἡ βάση καὶ τὸ θεμέλιο τῆς προσευχῆς τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ, εἶναι οὐσιαστικὰ συνδεδεμένο μὲ τὸ Πρόσωπό του, καὶ ἔτσι ἡ ἐπίκληση τοῦ θείου ὀνόματος κατέχει ἓνα γνήσιο μυστηριακὸ χαρακτήρα, ἐνεργῶντας σὰν ἓνα ἀποτελεσματικὸ σημάδι τῆς ἀθέατης παρουσίας του καὶ πράξης. Γιὰ τὸν πιστὸ Χριστιανὸ σήμερα, ὅπως καὶ στοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους, τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ εἶναι δύναμη. Ἡ νοερὰ προσευχή, ὅμως, δὲν εἶναι ἓνα μαγικὸ φυλακτό. Ὅπως σὲ ὅλες τὶς μυστηριακὲς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας, ὁ ἄνθρωπος καλεῖται νὰ συνεργήσῃ μὲ τὸν Θεὸ διαμέσου τῆς ζωντανῆς πίστεως καὶ τῆς ἀσκητικῆς του προσπάθειας. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπικαλούμεθα τὸ ὄνομα μὲ περισυλλογὴ καὶ ἐσωτερικὴ ἐπαγρύπνηση, περιορίζοντας τὶς σκέψεις μας στὰ λόγια τῆς προσευχῆς καὶ συνειδητοποιῶντας τί εἶναι ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο ἀπευθυνόμεστε καὶ τὸ ὁποῖο ἀνταποκρίνεται σ' ἐμᾶς, μέσ' τὴν καρδιά μας.

Δὲν θὰ ἤθελα νὰ ἐπεκταθῶ περισσότερο στὴν προσευχὴ τοῦ Ἰησοῦ, γιατί ὁ χρόνος δὲν μᾶς τὸ ἐπιτρέπει. Ὑπάρχουν ἄλλωστε θαυμά-

σια βιβλία για τὴ νοερά προσευχή, καὶ ὁποῖος θέλει μπορεῖ νὰ τὰ διαβάσει. Ἐγὼ θὰ πρότεινα τρία βιβλία: τὶς *Περιπέτειες τοῦ Προσκνητῆ*, ἔκδοση Ἀστέρος, τὴ *Δύναμη τοῦ ὀνόματος*, ἔκδοση Ἀκρίτα, καὶ τὸ *Μία βραδὺνὰ στὴν ἔρημο τοῦ Ἁγίου Ὁρους*, ἔκδοση Ὁρθόδοξης Κυψέλης. Εἰδικὰ τὸ τελευταῖο ἔχει πολλὲς λεπτομέρειες καὶ ἐμπειρίες καὶ εἶναι πολὺ ἐπαγωγικὸ γιὰ τὴν εὐχή τοῦ Ἰησοῦ.

Μετάνοιες: Αὐτὲς ἀφοροῦν ἐκείνους ποὺ μποροῦν βέβαια. Γιατὶ μπορεῖ νὰ ἔχουμε τὴ διάθεση, ἀλλὰ λόγοι υἰείας ἢ ἡλικίας νὰ μᾶς δύνουν τὴ δυνατότητα: «*Οὐ γὰρ μόνον τὸ γῆρας ἔρχεται, ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ συνακόλουθα*». Μετὰ ἀπὸ τὶς μετάνοιες διαβάζουμε τοὺς Χαιρετισμοὺς τῆς Παναγίας μας καὶ τὴ μικρὴ Παράκληση καὶ ἔτσι βασικὰ ὀλοκληρώνουμε τὸν *Κανόνα* τῆς προσευχῆς.

Αὐτὰ βέβαια ποὺ ἀνέφερα γιὰ τὸν *Κανόνα* δὲν εἶναι ἀπόλυτα. Ὑπάρχουν διαφορὲς παραλλαγές. Ἐγὼ προσπάθησα νὰ σᾶς δώσω ἓνα βασικὸ διάγραμμα καὶ νὰ σᾶς βοηθήσω νὰ ἐμβαθύνετε περισσότερο στὴν προσευχή. Ὅταν θέλουμε νὰ προσευχηθοῦμε γιὰ συγγενικά ἢ φιλικὰ μας πρόσωπα τότε λέμε: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησε τοὺς δούλους σου*», καὶ ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματά τους. Μόλις ποῦμε τὰ ὀνόματα ἀρχίζουμε τὸ κομποσχοίνι λέγοντας: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με*». Ἐδῶ ὁ ἐνικός «*ἐλέησόν με*» εἶναι περιληπτικὸς καὶ συμπεριλαμβάνει ὅλα τὰ ὀνόματα ποὺ ἀναφέραμε. Τὸ ἴδιο κάνουμε καὶ γιὰ τοὺς κεκοιμημένους: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἀνάπαυσον τοὺς δούλους σου*», καὶ ἀναφέρουμε τὰ ὀνόματα. Μετὰ ἀρχίζουμε πάλι τὸ κομποσχοίνι: «*Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησόν με*». Πάλι καὶ ἐδῶ ὁ ἐνικός «*ἐλέησόν με*» συμπεριλαμβάνει καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κεκοιμημένων ποὺ ἀναφέραμε.

β) Πῶς πρέπει νὰ γίνεται ἡ προσευχή

Ἡ προσευχή γιὰ νὰ καρποφορήσει χρειάζεται ἡσυχία καὶ κόπο. Ἡ παρουσία τοῦ Θεοῦ ἔρχεται σὰν αὔρα λεπτή, ὅπως τὴν ἔζησε ὁ Προφήτης Ἡλίας, μέσα στὴν ἡρημὴ καὶ ἡσυχὴ καρδιά. Διαλέγουμε λοιπὸν ἓνα χῶρο ἡσυχῆ καὶ μία κατάλληλη ὥρα μετὰ ἀπὸ τὸ τέρμα τῆς πολύμοχθης ἡμέρας. Δὲν βιαζόμαστε ἀφοῦ δὲν ἔχουμε τίποτε ἄλλο νὰ κάνουμε μετὰ. Ἦρεμοι καὶ ἀπερίσπαστοι ἀρχίζουμε τὴν πνευματικὴ

μας προθέρμανση για τὸ μεγάλο ἀγώνισμα τῆς προσευχῆς. Ἐκτὸς τῆς ἡσυχίας, ἀνέφερα καὶ τὸν κόπο. Ὁ κόπος μας θὰ εἶναι μία μικρὴ προσφορά πρὸς τὸν Θεὸ γιὰ τὶς τόσες εὐεργεσίες ποὺ μᾶς δίνει κάθε μέρα.

Πολὸ ὁμορφα ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νεὸς Θεολόγος γράφει: «*Ἴδε τὴν ταπεινώσιν μου, ἴδε μου τὸν κόπον ὅσος καὶ τὰς ἀμαρτίας πᾶσας ἄφες μοι, Θεὲ τῶν ὅλων!*» Τίποτε δὲν γίνεται χωρὶς κόπο: «*Τὰ ἀγαθὰ κόποις κτῶνται*». Θὰ σᾶς ἀναφέρω ἓνα περιστατικὸ ἀπὸ τὴ ζωὴ τοῦ μεγάλου σύγχρονου στάρετς τῆς Σερβίας, τοῦ π. Ἰουστίνου Πόποβιτς. Ἦταν παραμονὴ τοῦ προφήτη Ἡλία καὶ πήγαινε γιὰ τὸν Ἑσπερινὸ σ' ἓνα ξωκλήσι πάνω στὸ βουνό. Ἦταν ἀνηφορικὸς χωματόδρομος καὶ ὁ ἥλιος ἔκαιγε ἀρκετά. Σὲ κάποια στιγμή βλέπει μία ἡλικιωμένη γυναῖκα νὰ προχωρεῖ μὲ τὴ μαγγούρα της κουτσαίνοντας. Ὅταν πλησίασαν εἶπε στὸν ὀδηγὸ τοῦ ταξί νὰ σταματήσῃ καὶ μὲ πολὺ καλωσύνη εἶπε στὴ γιαιὰ νὰ ἀνέβῃ στὸ αὐτοκίνητο γιὰ νὰ μὴν κουράζεται. Ἐκείνη τοῦ φίλησε τὸ χέρι μὲ σεβασμό, τὸν εὐχαρίστησε καὶ τοῦ εἶπε: «*Δὲν θὰ ἀνέβω στὸ αὐτοκίνητο, γιατί δὲν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ προσφέρω στὸν Ἅγιο, παρὰ μόνο τὸν κόπο μου!*» Ἔτσι καὶ ἐμεῖς στὴν προσευχή, ἀλλὰ καὶ στὶς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας, στεκόμαστε ὄρθιοι, ἀπὸ σεβασμὸ καὶ κατάνυξη πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα μας. Ὁ κόπος μας εἶναι τὸ δίλεπτο τῆς χήρας!

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἡρεμία καὶ τὸν κόπο, ἡ προσευχή μας πρέπει νὰ ἔχει μία σταθερὴ διάρκεια. Δηλαδή ὀρισμένη ὥρα κάθε μέρα. Π.χ. μία ὥρα κάθε βράδυ. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θὰ κάνω σήμερα μία ὥρα, αὔριο μισὴ ὥρα καὶ μεθαύριο δύο ὥρες! Αὐτὸ δείχνει ἀταξία καὶ ἔλλειψη προγράμματος, κάτι ποὺ δὲν ἀρέσει στὸν Θεό. Θὰ ξεκινήσω ἀπὸ μία ὥρα, θὰ σταθεροποιηθῶ σ' αὐτὸ τὸ πρόγραμμα καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ ζητάει νὰ μιλήσῃ περισσότερο μὲ τὸν Πατέρα της, τότε θὰ τὸ αὐξήσω σὲ μιάμιση. Ἀργότερα σὲ δύο ὥρες, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἀργά, ἀλλὰ σταθερά.

γ) Βασικὲς προϋποθέσεις γιὰ μιὰ σωστὴ προσευχή

Ἐνα ὁμορφο ἀνέκδοτο λέει, ὅτι κάποιος ναύτης μεθυσμένος, μπῆκε στὴ μικρὴ του βάρκα γιὰ νὰ πάει ἀπὸ τὴν παραλία στὸ καράβι ποὺ ἦταν ἀραγμένο στὰ βαθειά. Τραβοῦσε παρὰ πολλὴ ὥρα κουπί,

ἀλλὰ ἡ βάρκα δὲν προχωροῦσε. Τότε τὸν εἶδε κάποιος καὶ τοῦ φωνάζει: *«ὅσο καὶ ἂν ἰδρώνεις καὶ ἂν κουράζεσαι, ἡ βάρκα δὲν πρόκειται νὰ προχωρήσει, ἐὰν δὲν λύσεις τὸ σχοινὶ ἀπὸ τὴν παραλία»!* Πράγματι, πόση ἀλήθεια κρύβεται στὸ μικρὸ αὐτὸ ἀνέκδοτο. Ἄμα ἡ ψυχὴ δὲν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς ἁμαρτίας, δὲν μπορεῖ νὰ πετάξει πρὸς τὸν Θεό. Στὴ Φιλοκαλία, ὁ ἅγιος Ἡλίας ὁ Ἐκδικος, στὰ *Πρακτικὰ καὶ θεωρητικὰ κεφάλαιά του*, στὴν παράγραφο 116, γράφει: *«Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ καθαρὰ, ἂν ἔχει αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ πάθος πρὸς τὰ ὠραῖα ἢ τίς τιμές. Γιατὶ οἱ σχέσεις μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ οἱ μάταιοι λογισμοί, καθὼς ἔχουν οἰκειότητα μὲ τὰ πάθη αὐτά, γίνονται σὰν σχοινιά πλεγμένα γύρω του καὶ τραβοῦν σὰν τὸ δεμένο σπουργίτι πρὸς τὰ κάτω τὸν νοῦ του, ποὺ προσπαθεῖ νὰ πετάξει στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς».*

Ἡ προσευχὴ λοιπόν, εἶναι ἡ συνισταμένη ὄλων τῶν ἀρετῶν. Ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἀγιάζεται, τόσο καὶ ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Θεὸ γίνεται πιὸ τέλεια. Παράδειγμα οἱ Ἅγιοι τῆς Ἐκκλησίας μας ποὺ ἀξιώθηκαν νὰ συνομιλοῦν προσωπικὰ μὲ τὸν Θεό, ὅπως τὴν ἐποχὴ τῶν πρωτοπλάστων στὸν Παράδεισο. Ἐπομένως ἡ βασικὴ προϋπόθεση γιὰ μιὰ σωστὴ προσευχὴ εἶναι ἡ ἀπόκτηση ὅσο τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἀρετῶν. Σήμερα εἰδικὰ θὰ ἤθελα νὰ μιλήσουμε γιὰ δύο ἀρετὲς ποὺ ἀναφέρονται στὶς σχέσεις μας μὲ τοὺς ἄλλους. Δηλαδή γιὰ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴ σωφροσύνη.

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια: Ὁ ὁσῖος Ἡλίας ὁ Ἐκδικος, στὴν παράγραφο 17, συνεχίζει: *«Ἀδύνατον στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς νὰ εἶναι εἰρηνικὸς ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἀπέκτησε τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ἡ ἐγκράτεια ἀγωνίζεται νὰ καταργήσῃ τὴν ἔχθρα τοῦ σώματος κατὰ τῆς ψυχῆς, ἐνῶ ἡ ἀγάπη τὴν ἔχθρα πρὸς τὸν πλησίον γιὰ χάρι τοῦ Θεοῦ. Καὶ τότε «ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν» κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον (Φιλιπ. 4, 7), ἀφοῦ ἔρθῃ, ὑπόσχεται νὰ μείνῃ μαζὶ μὲ ἐκεῖνον ποὺ προσεύχεται μὲ ψυχικὴ εἰρήνη».* Ἡ ἐγκράτεια γεννιέται ἀπὸ τὴν εὐσέβεια ποὺ δὲν εἶναι τὸ ὄνομα μιᾶς ἀρετῆς, ἀλλὰ ὄλων τῶν ἀρετῶν. Ἐγκράτεια εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπ' ὅλα τὰ πάθη. Εἶναι ἡ συγκράτηση ἀπὸ κάθε λογισμό, ἀπὸ κάθε λόγο καὶ ἀπὸ κάθε πράξη ποὺ δὲν γίνεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό, πολλαπλασιάζονται οἱ πειρασμοὶ ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ποὺ βλέπουν τὸν ἄνθρωπο

νά γίνεται ἔνσαρκος ἄγγελος γεμάτος προθυμία γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τοῦ «*ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν*» ποὺ δόθηκε διὰ τῶν πρωτοπλάστων πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Εἶναι ἓνα τέλειο ἔργο ποὺ χρειάζεται ἀδιάλειπτη προσοχή, μὴν τυχόν καὶ περάσει μέσα χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουμε κάποιο ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ στέκονται ἀπ' ἑξῆς. Ὅλη λοιπὸν ἡ μέριμνα τοῦ ἀνθρώπου ποὺ ἐγκρατεύεται, πρέπει νὰ στρέφεται στὴ φύλαξη τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν λογισμῶν, γιὰ νὰ μὴν πιστέψει ἢ κάνει κάτι ποὺ δὲν εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μ. Βασίλειος ὀρίζει τὴν ἐγκράτεια ὡς ἐξῆς: «*Ἐγκράτεια ἐστὶν ἀμαρτίας ἀναίρεσις, παθῶν ἀλλοτρίωσις, σώματος νέκρωσις, ζωῆς πνευματικῆς ἀρχή, τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν πρόξενος, ἐν ἑαυτῇ τὸ κέντρον τῆς ἡδονῆς ἀφανίζουσα*». Ὁ δὲ θεὸς Χρυσόστομος λέγει: «*ἐγκράτεια ἐστὶ τὸ μηδενὶ ἀποσύρεσθαι πάθει*». Ὁ ἅγιος Νεκτάριος στὸ θαυμάσιο βιβλίον του «*Γνωθὶ σαυτόν*» γράφει: «*Ἡ ἐγκράτεια εἶναι κρηπίς τῶν ἀρετῶν ἀπασῶν καὶ αὐτὴ πρώτη παρασκευάζει τὰς ψυχὰς πρὸς ἀσκήσιν τῶν ἀρετῶν. Ἡ ἐγκράτεια πᾶσι μὲν ἀρμόδιος, μάλιστα δὲ τοῖς βουλομένοις Θεῷ εὐαρεστεῖν*».

Μετὰ τὴν ἐγκράτεια ἔρχεται ἡ σωφροσύνη: Τὸ ἔργο τῆς σωφροσύνης εἶναι πιὸ λεπτὸ καὶ πιὸ δύσκολο. Γιατὶ εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ μὴν κάνεις κάτι ποὺ ἀπαγορεύεται, ἀπὸ τοῦ νὰ τὸ κάνεις μέσα στὰ σωστὰ πλαίσια τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ. Π.χ. ὅταν εἶναι νηστεία εἶναι πιὸ εὐκόλο νὰ μὴν φᾶς κάτι ἀρτήσιμο, παρὰ ὅταν εἶναι κατάλυση νὰ φᾶς μὲ μέτρο, χωρὶς λαιμαργία καὶ κοιλιόδουλεία! Δηλαδὴ τὸ νὰ χαλιναγωγῆσεις τὴν ἡδονὴ τοῦ λάρυγγα, καὶ νὰ σταματήσεις ἐκεῖ ποὺ πρέπει, εἶναι πολὺ δύσκολο. Ἄλλωστε ὁ καθένας μας τὸ γνωρίζει ἀπὸ τὴν πείρα του! Ἔτσι, ἄρνηση τῶν ὅσων ἐπιτρέπονται, εἶναι πραγματικὰ ἔργο καὶ καρπὸς τῆς σωφροσύνης, διότι προέρχεται ἀπὸ ἐκούσια προαίρεση καὶ ἀπὸ σκέψη πολὺ φιλοσοφημένη.

Ὁ ὁσῖος Πέτρος ὁ Δαμασκηνός, στὸ 20^ο βιβλίον του, ποὺ περιέχεται στὴ Φιλοκαλία τῶν Ἱερῶν Νηπτικῶν, μᾶς δίδει μιὰ θαυμάσια περιγραφὴ τῆς σωφροσύνης. Γράφει: «*Σωφροσύνη εἶναι σῶο φρόνημα, δηλαδὴ χωρὶς ἔλλειψη, ἐπομένως κατὰ Θεὸν τέλειο. Ἡ σωφροσύνη δὲν ἀφήνει τὸν ἀνθρώπο νὰ πέφτει οὔτε πρὸς τὰ κάτω στὴν ἀκολασία,*

οὔτε πρὸς τὰ πάνω στὴν ἠλιθιότητα, ἀλλὰ κρατάει τὰ καλὰ ποὺ συλλέγει ἢ φρόνηση καὶ ἀποβάλλει ὅλα τὰ χειρότερα καὶ συγκεντρώνει στὸν ἑαυτὸ της τὸν λογισμό, καὶ διὰ μέσου της τὸν ἀνυψώνει στὸν Θεό. Σὰν καλὸς ποιμένας, περιφρουρεῖ τὰ πρόβατα, δηλαδή τὰ θεῖα νοήματα, καὶ σκοτώνει τὴν ἀκολασία σὰν λυσσασμένο σκύλο, μὲ τὴν ἀποχὴ τῶν βλαβερῶν, ἐνῶ τὴν ἠλιθιότητα τὴν διώχνει σὰν ἄγριο λύκο, ποὺ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ ἀπομονώσει καὶ νὰ κατασπαράξει τὰ πρόβατα. Ἡ σωφροσύνη γεννιέται ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ χωρὶς αὐτὴ δὲν διατηρεῖται κανένα ἀγαθὸ ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μὲ κόπο ἀποκτήσαμε. Μόνον αὐτὴ κυριαρχεῖ στὶς ἄλογες ὁρμὲς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τὶς κατευθύνει πρὸς τὸν Θεόν».

Ὁ ἅγιος Νεκτάριος, γεμάτος ἐνθουσιασμό, γράφει γιὰ τὴ σωφροσύνη: «Ἡ ὁμορφιὰ τῆς σωφροσύνης μοιάζει σὰν ἓνα θαυμάσιο ἀνοιξιὰτικο λουλούδι, ποὺ δὲν γνωρίζει χειμῶνα, ἀλλὰ διατηρεῖται πάντοτε ἐράσιμον, ἀνθηρὸν καὶ θαυμάσιον ἐν πάσῃ ἡλικίᾳ. Ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετὲς αὐτὴ περισσότερο φωτίζει τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ βλέπουν καθαρὰ τὴν ἀλήθεια. Ἡ σωφροσύνη εἶναι εὐάρεστος τῷ Θεῷ λογικὴ καὶ ζῶσα πνευματικὴ λατρεία. Αὐτὴ προηγεῖται στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ, θερμαίνει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη, περιφρουρεῖ τὴν πίστη, ἐνδυναμώνει τὴν ἐλπίδα καὶ ἀναπτέρωνει τὸ ἀγωνιστικὸ φρόνημα. Εἶναι ἡ βάση τῆς ἐγκρατείας, ὁ φύλακας καὶ τὸ στήριγμα τῆς παρθενίας».

Ὁ Μέγας Βασίλειος στὸν 1^ο ἀσκητικὸ του λόγο, στὴν παράγραφο 1, γράφει: «Ὁ φιλόανθρωπος Θεός, ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν σωτηρία μας, διαίρεσε τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων σὲ δύο εἶδη, δηλαδή στὴν ζωὴ τῆς συζυγίας καὶ στὴ ζωὴ τῆς παρθενίας, ὥστε αὐτὸς ποὺ ἀδυνατεῖ νὰ ὑποφέρει τὸν ἀγῶνα τῆς παρθενίας νὰ συζευχθεῖ γυναῖκα, γνωρίζοντας ὅμως ὅτι θὰ τοῦ ζητηθεῖ λόγος γιὰ τὴν σωφροσύνη, τὸν ἀγιασμό καὶ τὴν ὁμοίωσή του πρὸς τοὺς ἀγίους ποὺ εἶχαν σύζυγο καὶ ἀνέθρεψον τέκνα κατὰ Θεόν».

Μεγάλη λοιπὸν ἡ ἀρετὴ τῆς σωφροσύνης, ποὺ μαζί μὲ τὴ δίδυμη ἀδελφὴ της, τὴν ἐγκράτεια, ἀποτελοῦν τὰ δύο πανίσχυρα φτερὰ γιὰ νὰ πετάξει ἡ ψυχὴ μέχρι τὸν τρίτο οὐρανό!

Η ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΘΩΜΑ

Χριστοδούλου Βασιλειάδη
Δρ. Θεολογίας - Μουσικολόγου

Ο Θωμᾶς, ὁ ὁποῖος ἐπονομαζόταν Δίδυμος, ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὲς τοῦ Κυρίου. Ἄς σημειώσουμε ὅτι τὸ ὄνομα Θωμᾶς εἶναι Ἀραμαϊκὸ καὶ Ἑβραϊκὸ. Ἐκεῖνοι ποὺ μιλοῦσαν τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, τὸ μετέφραζαν ὡς «*Δίδυμος*»¹. Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Θωμᾶ ἦταν ἡ δυσπιστία ἢ ἤθελε ἀπτὲς μαρτυρίες ποὺ νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὴν ἀνάσταση τοῦ Ἰησοῦ, ὥστε ὁ ἴδιος νὰ πιστέψει.

Ἄς δοῦμε ὅμως μὲ τὴ σειρά τὰ γεγονότα, στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ὄνομα τοῦ Θωμᾶ στὴν Καινὴ Διαθήκη.

Ὁ Κύριος, πρὸ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Λαζάρου, ἀποκαλύπτει στοὺς μαθητὲς Του ὅτι ὁ Λάζαρος ἀπέθανε καὶ ὅτι θὰ τὸν ἀναστήσει. Ὅμως οἱ μαθητὲς ἀντιδρῶν καὶ λένε στὸν Κύριο ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ζητοῦσαν νὰ τὸν λιθοβολήσουν καὶ αὐτὸς θέλει νὰ πάει ἐκεῖ. Τότε ὁ Θωμᾶς, ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου, «*τοῖς συμμαθηταῖς*»², λέγει

1. Ἦσως δόθηκε σ' αὐτὸν τὸ ὄνομα «*Δίδυμος*», ὅπως ἀναφέρει ὁ Ζιγαβηνός, «*διὰ τὸ συνάμα ἀδελφῶ γεννηθῆναι*». Βλ. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Ἑρμηνεῖα τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου*, 1α', PG 129, 1344B. Τρεῖς φορές στὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο προστίθεται ἡ φράση «*ὁ λεγόμενος Δίδυμος*». Αὐτὴ ἢ φράση δὲν συναντᾶται στοὺς Συνοπτικοὺς Εὐαγγελιστὲς (Ματθαῖο, Μᾶρκο καὶ Λουκᾶ). Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς νεώτερους ἐρμηνευτὲς βλέπουν στὸ ὄνομα «*Δίδυμος*» ὑπαινιγμὸ στὸ ὅτι ὁ Θωμᾶς ἔφερε στὸν ἑαυτὸ του δύο ἀνθρώπους, ἓνα πιστὸ καὶ ἓνα ἄπιστο, ἓνα Ἰακῶβ καὶ ἓνα Ἡσαῦ. Ἦταν δηλαδὴ ἄνθρωπος δίψυχος.

2. «*Εἶπεν οὖν Θωμᾶς ὁ λεγόμενος Δίδυμος τοῖς συμμαθηταῖς*». Ἡ λέξις «*συμμαθητής*» συναντᾶται μόνο μιὰ φορὰ στὴν Καινὴ Διαθήκη, σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται στοὺς δώδεκα μαθητὲς καὶ ὄχι στὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν μαθητῶν, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὰ συμφραζόμενα. Βλ. Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Ἐπόμνημα εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, ἐκδ. Ἀδελφότης Θεολόγων «Ο ΣΩΤΗΡ», Ἀθήναι 52005, σ. 407.

σ' αὐτούς: «Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς ἵνα ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ», δηλαδή «ἀφοῦ ὁ Κύριος θέλει νὰ ἐπιστρέψῃ στὸ μέρος, ὅπου οἱ ἐχθροὶ του ζητοῦν νὰ τὸν φονεύσουν, δηλαδή τὴν Ἰουδαία, ἅς πᾶμε καὶ ἐμεῖς ἐκεῖ, γιὰ νὰ πεθάνουμε μαζί του»³. Ὅπως ἀναφέρει ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, τὰ λόγια τοῦ Θωμᾶ ἔχουν μὲν προθυμία, ἀλλὰ ἔχουν καὶ δειλία. Τὰ εἶπε μὲν ἀπὸ φιλόθεο φρόνημα

καὶ διάθεση, ἀλλὰ ἔχουν ἀναμιχθεῖ μὲ τὴν ὀλιγοπιστία⁴. Ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Θωμᾶ προδίδει περισσότερη ἀγάπη πρὸς τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου, παρὰ πίστη πρὸς τὴ σοφία τῶν διαβημάτων του. Γι' αὐτὸ λέγει ὅτι ἐὰν θέλει νὰ τὸν φονεύσουν, ἅς πᾶμε νὰ φονευθοῦμε καὶ ἐμεῖς μαζί του.

3. Ἰω. 11, 15-16. Ὁ Θωμᾶς κάνει αὐτὴ τὴν προτροπὴ κατ' ἀκολουθίαν τῆς προτροπῆς τοῦ Κυρίου «ἄγωμεν πρὸς αὐτόν (=τὸν Λάζαρο)».

4. ΚΥΡΙΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, Λόγος 7*, PG 74, 44CD: «Ὁ τοῦ Θωμᾶ λόγος ἔχει μὲν προθυμίαν, ἔχει δὲ καὶ δειλίαν. Καὶ γέγονεν μὲν ἐκ φιλοθέου φρονήματος, κατακεκέρασαι δὲ τῇ ὀλιγοπιστίᾳ. Ἀπολειφθῆναι γὰρ οὐκ ἀνέχεται, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἄλλους ἀναπειθεῖ. Ὅμως οἶεται ὅτι καὶ παθεῖν ἐμελλον ὑπὸ Ἰουδαίων... Λέγει οὖν μὴ χρῆναι χωρίζεσθαι τοῦ διδασκάλου, εἰ καὶ ἀναμφιβόλως πρόκειται κίνδυνος».

Γιατί, όπως αναφέρει ο Θεόδωρος Μοψουεστίας, είναι καλύτερα να γίνουμε κοινωνοί του θανάτου του Κυρίου, παρά να χωριστούμε από τον διδάσκαλο, προνοούμενοι της δικής μας σωματικής σωτηρίας⁵.

Τα λόγια του Θωμά μαρτυρούν πολλή ειλικρίνεια και αποφασιστικότητα, αλλά λίγη διάθεση να καθυποτάξει το όρατο στο άορατο. Είναι προτιμότερο να πεθάνουμε και να πάμε με τους εν Χριστώ φίλους μας και αδελφούς μας προς τον κόσμο εκείνο, τον αληθινό, παρά να μείνουμε πίσω στον κόσμο αυτό, ο οποίος γίνεται για μās συνεχώς πτωχότερος και γυμνότερος⁶.

Κατά τον Μυστικό Δεῖπνο ο Θωμάς ρωτά τον Κύριο: «Κύριε, οὐκ οἶδαμεν ποῦ ὑπάγεις. Καὶ πῶς δυνάμεθα τὴν ὁδὸν εἰδέναι;»⁷ Δηλαδή «Κύριε, δὲν ξέρουμε ποῦ πηγαίνεις τώρα, καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γνωρίζουμε τὸν δρόμο;». Ὁ Θωμάς ὠθεῖται στὴν ἐρώτησή του ἐκ τοῦ ὅτι ὁ Κύριος εἶπεν ἤδη ὅτι στὸν τόπο ἐκεῖνο ἐπρόκειτο νὰ παραλάβει καὶ αὐτούς⁸. Ὁ Θωμάς, ὅπως ἀναφέρει ὁ Ζιγαβηνός, θεωροῦσε ὅτι ὁ τόπος, ποῦ ἐπρόκειτο νὰ πάει ὁ Κύριος, καθὼς καὶ ἡ ὁδός, εἶναι αἰσθητή⁹.

Τόσο ὁ Θωμάς, ὅσο καὶ οἱ λοιποὶ μαθητές, ἔχοντες τὴ φαντασία

5. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΨΟΥΕΣΤΙΑΣ, *Σχόλια εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην, ια'*, PG 66, 761D: «Καλὸν μὲν ἦν πεισθέντα μεῖναι καὶ ἐκκλῖναι τῶν ἐχθρῶν τὴν ἐπιβουλήν· ἐπειδὴ δὲ τοῦτο δέδοκται πάντως αὐτῷ τὸ ἀπελθεῖν, συναπέλωμεν καὶ ἡμεῖς· κρεῖττον γὰρ ἀποθνήσκοντας κοινωνῆσαι τοῦ θανάτου, ἢ τῆς οἰκείας σωτηρίας προνοούμενους ἀπολειφθῆναι τοῦ διδασκάλου».

6. Βλ. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Υπόμνημα*, ἐνθ. ἀν., σσ. 407-408.

7. *Ἰω.* 14, 5.

8. Βλ. ΤΡΕΜΠΕΛΑ, *Υπόμνημα*, ἐνθ. ἀν., σ. 509. Ὁ Πέτρος στὴν παρούσα ἐρώτηση παραμένει σιωπηλὸς ἂν καὶ ἡ ἐρώτηση τοῦ Θωμά εἶναι ἡ ἴδια μὲ ἐκείνη, ποῦ ἔθεσε προηγουμένως ὁ Πέτρος. Μερικοὶ ἐρμηνευτὲς θεωροῦν ὅτι ἡ σιγή τοῦ Πέτρου εἶναι ἔνδειξη γιὰ τὸ ὅτι ἐκείνη τὴ στιγμή ὁ Πέτρος ἀπουσίαζε. Ὅμως ἡ προφητεία τοῦ Κυρίου γιὰ τὴν τριπλὴ ἄρνηση τοῦ Πέτρου ἤχει ἀκόμη στὰ αὐτιά τοῦ Πέτρου καὶ αὐτὸ ἐξηγεῖ πλήρως τὴ σιγή τοῦ Πέτρου σὲ ὅλη τὴν υπόλοιπη ὁμιλία τοῦ Κυρίου.

9. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΙΓΑΒΗΝΟΥ, *Ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ιδ'*, PG 129, 1393B, «Ἰζετο γὰρ αἰσθητὸν εἶναι τινὰ τόπον, ὅπου ὑπάγει, καὶ ὁδὸν ὁμοίως τοιαύτην».

τους προκατειλημμένη από τις παχυλές ελπίδες κάποιας επίγειου βασιλείας του Μεσσία, σκεφτόντουσαν κατά βάθος, όπως και οι Ίουδαίοι, πιστεύοντας ότι ο Χριστός μένει εις τὸν αἰῶνα¹⁰. Ἡ πλανεμένη αὐτὴ προκατάληψή τους ἐκάλυπτε μέχρι ἐνὸς σημείου τὴν ἀλήθεια καὶ καθιστοῦσε σ' αὐτοὺς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ἀκατάληπτα.

Μετὰ τὴν ἀνάστασι, ὁ Κύριος ἐφανίστηκε στοὺς μαθητὲς του, στὸ σπίτι, ὅπου ἦσαν μαζεμένοι αὐτοί, ἐξ αἰτίας τοῦ φόβου, πὺ εἶχαν γιὰ τοὺς Ίουδαίους. Ὅμως, ὁ Θωμᾶς, «οἰκονομικῶς», ὅπως ἀναφέρει ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, δὲν ἦταν μαζί μὲ τοὺς ἄλλους μαθητὲς, ὅταν ἐφανίστηκε σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος. Ὅταν λοιπὸν ἦλθε ὁ Θωμᾶς, τοῦ εἶπαν οἱ ἄλλοι μαθητὲς ὅτι εἶδαν τὸν Κύριο. Ὁ Θωμᾶς ὁμως τοὺς ἀπάντησε: «*Ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ οὐ μὴ πιστεύσω*»¹¹. Ὁ Θωμᾶς ζητᾶ νὰ δεῖ ὁ ἴδιος προσωπικὰ τὸν Κύριο. Καὶ ὄχι μόνο αὐτό, ἀλλὰ ζητᾶ νὰ ψηλαφήσει καὶ τὸν τύπο τῶν ἥλων. Καὶ δὲν μένει μέχρι ἐδῶ, ἀλλὰ θέλει νὰ βάλει τὸν δάκτυλό του στὸν τύπο τῶν ἥλων καὶ τὸ χέρι του στὴν πλευρὰ τοῦ Κυρίου¹².

Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς ζητοῦσε τὴν πίστι, πὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν παχυτάτη αἴσθησι, καὶ δὲν πίστεψε οὔτε σὲ αὐτὰ πὺ ἐβλεπε. Δὲν εἶπε «*ἀν δὲν δῶ*» ἀλλὰ «*ἐὰν μὴ ψηλαφήσω*», διότι ἴσως θὰ πίστευε ὅτι αὐτὸ πὺ βλέπει εἶναι φαντασία¹³. Ὁ Θωμᾶς δὲν πίστεψε στὰ λόγια τῶν Ἀποστόλων, ὄχι τόσο ἀπι-

10. *Ἰω*, 12, 34.

11. *Ἰω*, 20, 25. Ὁ Θωμᾶς δείχνει καὶ ὁμολογεῖ τὴν ἀπιστία του. Ἐνυπάρχει μάλιστα καὶ ἰσχυρογνωμοσύνη καὶ σ' αὐτὰ τὰ λόγια του, ἀφοῦ ἐπαναλαμβάνει τὶς ἴδιες λέξεις. Καὶ οἱ ὑπόλοιποι Ἀπόστολοι εἶχαν ἀπιστήσει στὰ λόγια τῶν μυροφόρων, ἀλλὰ ἡ ἀπιστία τοῦ Θωμᾶ ἦταν λιγότερο δικαιολογημένη, ἐφ' ὅσον τὴν ἐμφάνισι τοῦ Κυρίου μαρτυροῦσαν ἐπιπρόσθετα καὶ οἱ δέκα Ἀπόστολοι.

12. ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΖΗΓΑΒΗΝΟΥ, *Ἑρμηνεία τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου*, κ', PG 129, 1488C, «*Ζητεῖ γὰρ αὐτὸς ἰδεῖν αὐτόν, καὶ οὐ τοῦτο μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸν τύπον τῶν ἥλων καὶ οὐ μέχρι τούτων ἴσῃσι τὸ περιεργον, ἀλλὰ καὶ βαλεῖν τὸν δάκτυλον εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ τὴν χεῖρα εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ*».

13. «*Τὴν διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς παχυτάτης ἐζήτει πίστιν, καὶ οὐδὲ τοῖς ὀφθαλμοῖς ἐπίστευεν. Οὐ γὰρ εἶπεν, Ἄν μὴ ἴδω, ἀλλ' Ἐὰν μὴ ψηλαφήσω, φησί, μὴ πως*

στῶν στὰ λόγια τους, ἀλλὰ θεωρῶντας ὅτι εἶναι ἀδύνατο κάποιος νὰ ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς¹⁴. «Σὺ δέ», λέγει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «ὄταν ἴδῃς (αὐτόν) ἀπιστοῦντα τὸν μαθητὴν, ἐνόησον τοῦ Δεσπότου τὴν φιλανθρωπίαν, πῶς καὶ ὑπὲρ μιᾶς ψυχῆς δείκνυσιν ἑαυτὸν τραύματα ἔχοντα, καὶ παραγίνεται ἵνα διασώσῃ καὶ τὸν ἕνα, καίτοι τῶν ἄλλων παχύτερον ὄντα»¹⁵.

Μετὰ ἀπὸ ὀκτῶ μέρες πάλιν οἱ μαθητὲς ἦσαν μαζεμένοι στὸ σπίτι καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Θωμᾶς. Τότε, ἐνῶ οἱ πόρτες τοῦ ὑπερώου στὰ Ἱεροσόλυμα ἦταν κλειστὲς καὶ ἡ εἴσοδος διὰ μέσου αὐτῶν ἀδύνατη, ἐμφανίστηκε σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ τοὺς λέγει: «Εἰρήνη ὑμῖν». Τότε λέγει καὶ στὸν Θωμᾶ: «φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου, καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου, καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός». Τότε ὁ Θωμᾶς, ὁμολογῶντας πίστη στὴν πραγματικότητα τοῦ ἀναστάντος Κυρίου, ἀποκρίθηκε πρὸς αὐτὸν καὶ εἶπε: «Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου». Λέγει, ὅμως, τότε σ' αὐτὸν ὁ Κύριος: «Ὅτι ἐώρακάς με πεπίστευκας. Μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες». Δηλαδή: «Ἐπίστεψες ἐπειδὴ μὲ εἶδες. Εἶναι μακάριοι ὅμως καὶ καλότχοι αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ἂν καὶ δὲν εἶδαν μὲ τὰ μάτια τους, ὅπως εἶδες ἐσύ, πίστεψαν»¹⁶.

Δὲν γνωρίζουμε ἂν ὁ ἀπόστολος Θωμᾶς μετὰ τὴν πρόσκληση τοῦ Κυρίου γιὰ νὰ ψηλαφήσει τὴν πλευρά, τὴν ἐψηλάφησε. Ἀντίθετα μάλιστα μόλις ὁ Κύριος τὸν προσκάλεσε νὰ ψηλαφήσει τὴν πλευρά, ὁ Θωμᾶς ἀνεφώνησε «ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου». Αὐτὸ δείχνει μᾶλλον ὅτι ὁ Θωμᾶς δὲν προέβη στὴν ψηλάφηση τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου.

φαντασία τὸ ὀρώμενον ἦ. Καὶ μὴν οἱ μαθηταὶ ταῦτα ἀπαγγέλλοντες ἀζιόπιστοι τότε ἦσαν, καὶ αὐτὸς ὑπισχνόμενος. Ἀλλ' ὅμως, ἐπειδὴ πλέον ἐζήτησεν, οὐδὲ τούτων αὐτὸν ἀπεστέρησεν ὁ Χριστός». ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία ΠΖ', PG, 59, 473.

14. «Τοῖς γὰρ ἀποστόλοις εἰρηκόσιν, ὅτι Ἐώρακαμεν τὸν Κύριον, οὐκ ἐπίστευσεν, οὐ τοσοῦτον ἐκείνοις ἀπιστῶν, ὅσον τὸ πρᾶγμα ἠγούμενος ἀδύνατον εἶναι, τουτέστιν, τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν». ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία ΠΖ', PG, 59, 473.

15. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Ὁμιλία ΠΖ', PG, 59, 473.

16. Ιω. 20, 19-29.

Ἡ Ὁρθόδοξη ὑμνολογία καθὼς καὶ ἡ εἰκονογραφία παρουσιάζουν τὸν Θωμᾶ νὰ ἀνταποκρίνεται καὶ νὰ ψηλαφίζει τὴν πλευρὰ τοῦ Κυρίου.

Ἡ πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὸ Πάσχα εἶναι ἡ Κυριακὴ τοῦ Θωμᾶ ἢ τοῦ Ἀντίπασχα. Εἶναι Δεσποτικὴ ἑορτὴ καὶ ἡ Ἐκκλησία ἑορτάζει τὴν ψηλάφηση τῆς πλευρᾶς τοῦ Κυρίου ἀπὸ τὸν Θωμᾶ. Ἔτσι ἡ ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας τονίζει «*Ὁ καλὴ ἀπιστία τοῦ Θωμᾶ! Τῶν πιστῶν τὰς καρδίας εἰς ἐπίγνωσιν ἤξε καὶ μετὰ φόβου ἐβόησεν. Ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, δόξα σοι*». Δηλαδή ἡ καλὴ ἀπιστία τοῦ Θωμᾶ ὁδήγησε τὶς καρδιές τῶν πιστῶν στὴν ἐπίγνωση τῆς δόξας τοῦ Κυρίου. Καὶ ἓνα ἄλλο τροπάριο ἀπὸ τὴν πέμπτη φῶδὴ τοῦ Κανόνα τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ ἀναφέρει: «*Ὁ τῆς ἀληθῶς ἐπαινουμένης τοῦ Θωμᾶ, φρικτῆς ἐγχειρήσεως! Τολμηρῶς γὰρ ἐψηλάφησε τὴν πλευρὰν, τὴν τῷ θείῳ πυρὶ ἀπαστράπτουσαν*». Ἐδῶ ὁ ὑμνογράφος ἐπαινεῖ τὸ φρικτὸ ἐγχείρημα τοῦ Θωμᾶ, ὁ ὁποῖος μὲ τόλμη ἐψηλάφησε τὴν πλευρὰ τοῦ Κυρίου, ἡ ὁποία ἀπαστράπτει τῇ θείᾳ φωτιά.

Στὸ κατὰ Ἰωάννη Εὐαγγέλιο ἐπίσης ὁ Θωμᾶς ἀναφέρεται ὡς ὁ ἓνας ἐκ τῶν πέντε μαθητῶν, οἱ ὁποῖοι συμμετεῖχαν στὴ θαυμαστὴ ἀλιεῖα στὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδας¹⁷. Ἀπὸ αὐτὸ συμπεραίνεται ὅτι ὁ Θωμᾶς ἦταν ἀλιεὺς στὸ ἐπάγγελμα.

Ἡ παράδοση φέρει τὸν ἀπόστολο Θωμᾶ νὰ εὐαγγελίζεται τὸ χαρμόσυνο μῆνυμα τοῦ Κυρίου στὶς ἀνατολικὲς χῶρες μετὰξὺ Συρίας, Περσίας καὶ Ἰνδιῶν. Ἡ μνήμη τοῦ Θωμᾶ ἑορτάζεται τὴν 6^η Ὀκτωβρίου¹⁸.

17. *Ιω.* 21, 2.

18. Βλ. Π. ΧΡΗΣΤΟΥ, «Θωμᾶς», *ΘΗΕ* 6 (1965), στ. 573-574.

ΟΙ ΜΝΗΜΟΝΕΥΟΜΕΝΕΣ ΣΤΑ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΓΑΛΙΛΑΙΑΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Βασιλείου Δ. Τζέρπου,
Δρ. Θεολογίας

Η περιοχή της Γαλιλαίας αποτελεί μία από τις πλέον σημαντικές περιοχές της ζωής και δράσης του Θεανθρώπου Ίησού Χριστού. Η στενή Του σχέση με την ευρύτερη αυτή περιοχή ξεκινάει ήδη από την πολύ νεαρή Του ηλικία. Η Ναζαρέτ της Γαλιλαίας αποτελεί το καταφύγιο του «παιδιού» Ίησοῦ και της οικογένειάς Του κατά την επιστροφή τους από την Αίγυπτο, όπου και πέρασε τὰ παιδικὰ Του χρόνια. Στὴν Γαλιλαία ἐπίσης, ὁ Ίησοῦς ξεκινᾷ τὴν δημόσια ἱεραποστολικὴ δράση Του, μὲ κέντρο τὴν περιοχή τῆς λίμνης Γεννησαρέτ. Ἐκεῖ λαμβάνει χώρα ἡ ἐκλογή τῶν μαθητῶν Του, καθὼς καὶ μία σειρά ἄλλων γεγονότων ποὺ μαρτυροῦνται καὶ μᾶς εἶναι γνωστὰ ἀπὸ τὶς εὐαγγελικὲς διηγήσεις. Ὅμως, ἀντικείμενο τῆς ἐργασίας αὐτῆς δὲν εἶναι ἡ συστηματικὴ καὶ χρονολογικὰ ταξινομημένη καταχώρηση τῶν γεγονότων τῆς δράσης τοῦ Ίησοῦ στὴν ευρύτερη περιοχή τῆς Γαλιλαίας, ἀλλὰ ἡ εἰκόνα ποὺ παρουσιάζει ἡ συγκεκριμένη περιοχή τὴν συγκεκριμένη χρονικὴ περίοδο τῆς ἐπιγείου ζωῆς καὶ δράσης τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Στὴν συνέχεια παραθέτουμε τὶς πόλεις-περιοχὲς τῆς Γαλιλαίας, ὅπου ἔδρασε ὁ Ίησοῦς καὶ ποὺ ἀναφέρονται στὶς διηγήσεις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων.

α. Ναζαρέτ

Τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἡ Ναζαρέτ ἦταν ἓνα χωριὸ τῆς Κάτω

Γαλιλαίας¹, όπου ο Ίωσήφ, η Μαρία και ο μόλις δίχρονος Ίησοῦς² ἐγκαταστάθηκαν μετὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο. Ἐκεῖ ὁ Ίησοῦς πέρασε τὰ παιδικὰ Του χρόνια καὶ ἀνδρώθηκε³, «*πληρούμενος σοφία*»⁴, «*ἵνα πληρωθῆ τὸ ρηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται*»⁵. Οἱ πληροφορίες τῶν Εὐαγγελίων γιὰ τὴν Ναζαρέτ προϋποθέτουν ἓνα ἄσημο χωριὸ τῆς Γαλιλαίας, πὺ εἶχε κακὴ φήμη. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς συνομιλίας τοῦ Φιλίππου μὲ τὸν Ναθαναὴλ γιὰ τὸν Ίησοῦ «*τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ*»⁶, ὅπου καὶ ἡ ἀπορία τοῦ τελευταίου ἄν «*ἐκ Ναζαρέτ δύναται τι ἀγαθὸν εἶναι;*»⁷. Ἡ μαρτυρία αὐτή, πὺ θέλει τὴν Ναζαρέτ ἓναν ἄσημο οἰκισμὸ, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ γεγονὸς τῆς μὴ ἀναφορᾶς της οὔτε μίᾳ φορᾶ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη, τὸν Ίώσηφο ἢ κάποιον ἄλλο κείμενο τῆς θύραθεν γραμματείας⁸.

Αναμφίβολα, ἡ Ναζαρέτ τῆς ἐποχῆς τοῦ Χριστοῦ βρισκόταν ἐκεῖ ὅπου καὶ σήμερα βρίσκεται ἡ ὁμώνυμη πόλη τῆς Παλαιστίνης⁹, βόρεια τῆς Κοιλιάδος Ἑσδραλῶν, μέσα σὲ μίᾳ ἡμικυκλικῆ πεδιάδα, πὺ περιβάλλεται ἀπὸ ψηλοὺς λόφους¹⁰, παρέχοντας μίᾳ καταπληκτικῆ θέα¹¹,

1. D.C. PELLET, Nazareth, ἐν *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 3, Abingdon Press, σ. 524. V. TZAFERIS, Nazareth, *The New Encyclopedia of Archaeological Excavations in the Holy Land* (στὸ ἐξῆς: *NEAEHL*), vol. 1-4, The Israel Exploration Society, Carta-Jerusalem, vol. 3, The Israel Exploration Society, Carta-Jerusalem, σ. 1103.

2. Γ. ΠΑΤΡΩΝΟΥ, *Ἡ Ἱστορικὴ Πορεία τοῦ Ἰησοῦ*, Δόμος, σ. 178.

3. *Μθ.* 2, 22-23. *Ακ.* 2, 39-40.

4. *Ακ.* 2, 40.

5. *Ακ.* 2, 28.

6. *Ιω.* 1, 45.

7. *Ιω.* 1, 46. Πρβλ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Λεξικὸν τῶν Ἁγίων Γραφῶν*, Ἀθῆναι 1888, σ. 667.

8. Πρβλ. D.C. PELLET, Nazareth, *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 4, Abingdon Press, σ. 525. G.W. THATCHER, Nazareth, ἐν *A Dictionary of the Bible*, vol. III, σ. 497. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *ὄπ.π.*

9. D.C. PELLET, Nazareth, σελ. 524. Μαρτυρία μέχρι τουλάχιστον τὴν σύγχρονή του ἐποχῆ παραθέτει καὶ ὁ ΕΥΣΕΒΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ (*Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων*, ΒΕΠΕΣ 24, 58, 23-25) λέγοντας ὅτι «*καὶ ἔτι νῦν ἔστιν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ ἀντικρὸς τῆς Λεγεῶνος ὡς ἀπὸ σημείων ἰε' πρὸς ἀνατολάς, πλησίον τοῦ ὄρους Θαβώρ*».

10. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, μν. ἔργ., σσ. 666-667. Σ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ, *Τερά Γεωγραφία ἢ Γεωγραφία τῆς Παλαιστίνης*, Ἀθῆναι 1962, σ. 31.

11. G.W. THATCHER, *ὄπ.π.* Σ. ΚΟΥΝΤΟΥΡΙΩΤΗ, *ὄπ.π.*

καὶ σὲ μία ἀπόσταση δεκαπέντε περίπου μιλίων ἀπὸ τὴν λίμνη τῆς Τιβεριάδος, εἴκοσι ἀπὸ τὴν Μεσόγειο¹² καὶ ἐξηνταεξὶ ἀπὸ τὴν πόλη τῶν Ἱεροσολύμων¹³. Τὸ ὑψόμετρό της εἶναι περίπου 540 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας¹⁴. Τὴν ἐποχὴ τῆς Καινῆς Διαθήκης ἡ πόλη πρέπει νὰ εἶχε ἐξαπλωθεῖ «ἕως ὀφρύος τοῦ ὄρους» πὸ τὴν περιέβαλλε, βασιζόμενοι στὶς πληροφορίες τοῦ Λουκᾶ¹⁵, ἀλλὰ καὶ στοὺς λαξευμένους στοὺς βράχους τοῦ δυτικοῦ λόφου τῆς πόλης τάφους¹⁶. Ἡ Ναζαρέτ θὰ πρέπει νὰ ἦταν σχετικὰ ἀπομονωμένη, καθὼς δὲν φαίνεται νὰ ἦταν συνδεδεμένη μὲ κάποια μεγάλη κεντρικὴ ὀδικὴ καὶ ἐμπορικὴ ἀρτηρία. Σύγχρονοι ἐρευνητὲς ἀναφέρουν ἀπλὰ ὅτι ὑπῆρχαν δρόμοι πὸ τὴν ἑνωσαν τὴν Ναζαρέτ μὲ πόλεις ὅπως ἡ Sefurieh, ἡ Ἀκκῶ, ἡ Κανά (Kefr Kenna), ἡ Τιβεριάδα, ἡ Ἰόππη, τὸ ὄρος Θαβῶρ καὶ ἡ Κοιλιάδα Ἑσδραλῶν¹⁷. Μολονότι ἡ θέση τῆς πόλης τῆς Ναζαρέτ ἦταν κοντὰ στὴν μεγάλη πόλη τῆς Σεπφόριδος, ἀπ' ὅπου περνοῦσε ὁ κεντρικὸς δρόμος Τιβεριάδος-Πτολεμαΐδος, οἱ δρόμοι αὐτοὶ δὲν θὰ πρέπει σὲ καμία περίπτωση νὰ συγχέονται μὲ τὰ τότε μεγάλα ἐμπορικὰ περάσματα τῆς Παλαιστίνης¹⁸.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω φαίνεται ὅτι ἡ σημασία τῆς Ναζαρέτ πηγάζει ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τὴν σχέση της μὲ τὴν ζωὴ τοῦ Ἰησοῦ. Μιλῶντας γιὰ τὴν πόλη αὐτὴ ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας ἀναφέρει ὅτι «ὁθεν ὁ Χριστὸς Ναζωραῖος ἐκλήθη, καὶ Ναζαρηνοὶ τὸ παλαιὸν ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί»¹⁹. Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρεται εἰκοσιεννέα φορές²⁰. Στὴν πόλη αὐτὴ ἔλαβαν χώρα περιστατικὰ ἰδιαίτερης σημασίας. Ἐκεῖ ὁ ἄγγελος ἀνήγγειλε στὴν Θεοτόκο τὴν γέννηση τοῦ Μεσσία Χριστοῦ²¹,

12. D.C. PELLET, Nazareth, σ. 525. Πρβλ. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ὅπ.π.

13. Γ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, ὅπ.π.

14. V. TZAFERIS, Nazareth, ἐν *NEAEHL*, vol. 3, σ. 1103.

15. *Ακ.* 4, 29.

16. G.W. THATCHER, ὅπ.π.

17. G.W. THATCHER, ὅπ.π.

18. D.C. PELLET, μν. ἔργ., σ. 525.

19. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων*, ΒΕΠΕΣ 24, 58, 22-23.

20. *Μθ.* 2, 23. 4, 13 (Ναζαρά) 21, 11. *Μρ.* 1, 9. *Ακ.* 1, 26. 2, 4. 39. 51. 4, 16 (Ναζαρά). *Ἰω.* 1, 45. 46. *Πράξ.* 10, 38.

21. *Ακ.* 1, 26.

ἀπὸ ἐκεῖ ὁ Ἰωσήφ μετέβη στὴν Βηθλεέμ τῆς Ἰουδαίας γιὰ τὴν ἀπογραφὴ²², καὶ ἐκεῖ ξαναγύρισε μαζί με τὴν Μαρία καὶ τὸ Βρέφος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο²³. Στὴν Ναζαρετ ἔμεναν ὅταν δωδεκαετῆς ὄντας ὁ Ἰησοῦς μετέβησαν στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ τὸν ἑορτασμό τοῦ Πάσχα²⁴. Ἀργότερα ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἰησοῦς ξεκίνησε ἀπὸ τὴν Ναζαρετ γιὰ τὸν Ἰορδάνη, ὅπου καὶ βαπτίστηκε ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Βαπτιστῆ²⁵ καὶ ἐκεῖ ξαναγύρισε μετὰ τοὺς πειρασμοὺς στὴν ἔρημο²⁶. Τέλος, στὴν συναγωγὴ τῆς Ναζαρετ ὁ Ἰησοῦς, ἐρμηνεύοντας τὴν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα, ἀποκάλυψε τὴν ἐκπλήρωσή της στὸ πρόσωπό Του, ὥστε νὰ ἐκδιωχθεῖ βιαίως ἀπὸ τοὺς κατοίκους, λέγοντας ὅτι «οὐκ ἔστιν προφήτης ἄτιμος εἰ μὴ ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ»²⁷.

β. Καπερναοὺμ

Ἡ πόλη τῆς Καπερναοὺμ θεωρεῖται ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πλέον σημαντικά, ἂν ὄχι τὸ πιὸ σημαντικό, κέντρο τῆς ἱεραποστολικῆς δράσης τοῦ Ἰησοῦ στὴν Γαλιλαία²⁸. Ἐκεῖ ὁ Ἰησοῦς ἔμεινε γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ὥστε ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος δίκαια νὰ τὴν χαρακτηρίσει ὡς «*ιδίαν πόλιν*»²⁹. Ἡ σημασία τῆς πόλεως ἦταν ιδιαίτερα μεγάλη, ὄχι μόνο ἐπειδὴ ἀποτελέσε ἄνωγο τῆς ἱεραποστολικῆς δράσης τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ κυρίως λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσης της. Ἡ Καπερναοὺμ «*ἡ παραθαλασσία*»³⁰, ἢ «*παρα τὴν Γεννησαριτὶν λίμνην*»³¹ βρισκόταν σύμφωνα με τὴν εὐαγγελικὴ διήγηση «*ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νε-*

22. *Ακ.* 2, 4.

23. *Ακ.* 2, 39.

24. *Ακ.* 4, 12.

25. *Μρ.* 1, 9.

26. *Μθ.* 4, 12.

27. *Μρ.* 6, 1 κ.έ. (*Μρ.* 6, 4). *Μθ.* 13, 54. *Ακ.* 4, 16.

28. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, *Καπερναοὺμ - Ἡ πόλις τοῦ Χριστοῦ*, ἐν ΕΕΘΣΠΑ, τόμ. ΚΘ' (1994), σ. 459. D.C. PELLET, Capernaum, *The Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 1, Abingdon Press, σ. 533.

29. *Μθ.* 9, 1.

30. *Μθ.* 4, 13.

31. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων*, ΒΕΠΕΣ 24, 51, 29.

φθαλίμ»³², ανάμεσα στις περιοχές τῆς Γαυλωνίτιδας (ἀνατολικά) καὶ τῆς Γαλιλαίας (δυτικά), περιοχή πού τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦσε τὰ σύνορα τῶν Τετραρχιῶν τοῦ Ἡρώδη Ἀντίπα καὶ τοῦ Φιλίππου³³. Ἡ σημασία τῆς πόλεως αὐτῆς εἶχε ὡς ἀντίκτυπο τὴν ἀνάδειξή της σὲ μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες σὲ πληθυσμὸ πόλεις τῆς Γαλιλαίας τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐνδεικτικὸ τῆς σημασίας της αὐτῆς ἦταν ἡ χρῆση ἀπὸ τοὺς εὐαγγελιστὲς τοῦ ὄρου «πόλις» γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ της³⁴, ἐνῶ δὲν θὰ πρέπει νὰ παραβλεφθεῖ τὸ γεγονὸς τῆς ὑπάρξεως στὴν πόλη, ὅπως θὰ δοῦμε καὶ στὴν συνέχεια, συναγωγῆς, «τελωνείου»³⁵ καὶ ρωμαϊκῆς στρατιωτικῆς φρουρᾶς³⁶.

Ἡ ἀκριβὴς θέση τῆς πόλεως ἀπετέλεσε «μῆλον τῆς ἔριδος» γιὰ τοὺς σύγχρονους ἐρευνητές. Δυστυχῶς οἱ σχετικὲς μὲ τὴν Καπερναοὺμ περικοπὲς τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν δίνουν ἰκανὲς πληροφορίες γιὰ νὰ προσδιορίσουμε τὴν ἀκριβῆ γεωγραφικὴ της θέση³⁷. Ἄν καὶ ἡ ὀνομασία της (Kefar Nahum, χωριὸ τοῦ Ναοῦμ) τὴν συσχετίζει μὲ κάποιον Ναοῦμ, δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχει κάποια σχέση μὲ τὸν ὁμώνυμο προφήτη τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης³⁸. Ἡ μαρτυρία τοῦ Εὐσεβίου γιὰ τὴν Καπερναοὺμ λέγοντας ὅτι τὴν ἐποχὴ του «ἔτι νῦν ἔστι κόμη ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ τῶν ἐθνῶν ἐν ὀρίοις Ζαβουλῶν καὶ Νεφθαλείμ»³⁹, δηλώνει τὴν ἱστορικὴ συνέχεια τῆς πόλεως αὐτῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Ἡ σύγχρονη ἔρευνα ἔχει νὰ ὑποδείξει δύο πιθανὲς τοποθεσίες, ὅπου τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ βρισκόταν ἡ πόλη τῆς Καπερναοῦμ. Ἡ πρώτη εἶχε νὰ κάνει μὲ τὸ Khirbet (ἢ Khan) Minyeh, πού βρισκόταν κατὰ μῆκος τῆς Βορειο-δυτικῆς ἀκτῆς τῆς λίμνης, κοντὰ στὸ βορειο-ανατολικὸ ἄκρο

32. *Μθ.* 4, 13.

33. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, ὄπ.π. F-M. ABEL, *Géographie de la Palestine*, tom. II (Géographie Politique. Les villes), Paris 1938, σ. 292.

34. *Μθ.* 9, 1. *Ακ.* 4, 31. Πρβλ. W. EWING, Capernaum, ἐν *A Dictionary of the Bible*, vol. I, σ. 350. D.C. PELLET, Capernaum, σ. 533.

35. *Μθ.* 9, 1-10. *Μρ.* 2, 14-15. *Ακ.* 5, 27-30.

36. *Μθ.* 8, 5-13. *Ακ.* 7, 1-10. *Ιω.* 4, 46-53.

37. Πρβλ. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, μν. ἔργ., σ. 466.

38. Πρβλ. D.C. PELLET, Capernaum, σ. 532. F-M. ABEL, ὄπ.π. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, μν. ἔργ., σσ. 461 καὶ 466.

39. ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ, *Περὶ τῶν τοπικῶν ὀνομάτων*, ΒΕΠΕΣ 24, 51, 30-31.

τῆς Κοιλάδος τῆς Γεννησαρέτ⁴⁰. Ἡ δεύτερη καὶ πλέον ἀποδεκτὴ τοποθεσία εἶναι αὐτὴ τοῦ Tell Hum⁴¹, δυόμισυ μίλια βορειο-ανατολικά τοῦ Khirbet Minyeh⁴². Πρὸς τὴν ἀποδοχὴ τῆς τοποθεσίας αὐτῆς, ὡς ἐκείνης τῆς βιβλικῆς Καπερναοῦμ, συντελεῖ καὶ ἡ ὀνομασία της, καθὼς τὸ ἀραβικὸ ὄνομα Tell Hum φαίνεται νὰ ἀποτελεῖ παραφθορὰ τοῦ Tanhum, ὅρου ποὺ χρησιμοποιοῦντο εὐρέως ἀπὸ τὸν 13ο αἰῶνα μ.Χ. καὶ ἐξῆς γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς συγκεκριμένης τοποθεσίας⁴³ καὶ ποὺ ἀπαντᾶται τὸ ἴδιο συχνὰ μὲ τὸν ὄρο Nahum⁴⁴. Πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐτῆ, σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ ἰσχυρὴ χριστιανικὴ παράδοση τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Θεοδοσίου, ποὺ θέλει τὸ Tell Hum ὡς τὴν Καπερναοῦμ τῆς Καινῆς Διαθήκης⁴⁵.

Ἡ ἀκριβὴς θέση τῆς Καπερναοῦμ (Tell Hum) βρίσκεται, ὅπως ἔχουμε ἤδη ἀναφέρει, στὴν βορειο-δυτικὴ ἀκτὴ τῆς λίμνης τῆς Γεννησαρέτ, καὶ πρὸ συγκεκριμένα σὲ μία ἀπόσταση 16 χλμ. ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Τιβεριάδος, 3 χλμ ἀπὸ τὸ El-Tabgha (Ἐπάτηγον), 8 χλμ. ἀπὸ τὰ Μάγδαλα⁴⁶ καὶ 210 περίπου μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς Μεσογείου⁴⁷. Σύμφωνα μὲ τὸν Ἰώσηπο ἐκτεινόταν κατὰ μῆκος τῆς λίμνης «ἐπὶ σταδίους τριάκοντα καὶ εὔρος εἴκοσι»⁴⁸, ἐνῶ ὁ πληθυσμὸς της θὰ πρέπει νὰ ἀσχολεῖτο μὲ τὸ ἐμπόριο, τὴν γεωργία καὶ τὴν ἀλιεῖα⁴⁹.

(συνεχίζεται)

40. D.C. PELLET, Capernaum, σ. 533.

41. Ὁπ.π.

42. D.C. PELLET, Ὁπ.π.

43. Γιὰ περισσότερες λεπτομέρειες σχετικὰ μὲ τὴν ὀνομασία τῆς ἐν λόγω περιοχῆς βλ. τὸ ἀντίστοιχο καὶ ἐξαντλητικὸ ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ κεφάλαιο τῆς ἐργασίας τοῦ Καθηγητοῦ Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, *Καπερναοῦμ-Ἡ πόλις τοῦ Χριστοῦ*, σσ. 466-470.

44. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, μν. ἔργ., σ. 469.

45. D.C. PELLET, Capernaum, σ. 533.

46. Λ. ΦΙΛΙΠΠΙΔΗ, *Ἱστορία τῆς Ἐποχῆς τῆς Καινῆς Διαθήκης*, Ἀθῆναι 1958, σ. 892.

47. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, μν. ἔργ., σ. 463.

48. ΙΩΣΗΠΟΥ, *Τουδαϊκὸς Πόλεμος* III,X,8.

49. Ν. ΟΛΥΜΠΙΟΥ, μν. ἔργ., σ. 464. S. LOFFREDA, Capernaum, ἐν *NEAEHL*, τόμ. 1, σ. 292.

ΠΑΓΙΔΕΣ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Μιχάλη Παπαϊωάννου
Ἡλεκτρολόγου Μηχανικοῦ -
Μηχανικοῦ Ὑπολογιστῶν καὶ Πληροφορικῆς

(β' μέρος)

Rootkits: εἶναι προγράμματα ποὺ μὲ τὴν ἐγκατάστασή τους στὸν ὑπολογιστὴ διεκδικοῦν καὶ παίρνουν δικαιώματα ὑπερχρήστη ἀπὸ τὸ λειτουργικὸ σύστημα (**root user**, γιὰ λειτουργικὸ **unix** ἢ **administrator**, γιὰ **windows**) γι' αὐτὸ πῆραν καὶ τὸ συγκεκριμένο ὄνομα. Ὅταν ἐπιτύχουν μποροῦν νὰ κρύψουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὸ σύστημα καὶ ἔτσι ἀφενὸς νὰ δίνουν τὴν ψευδῆ αἴσθησι ἀσφαλείας στὸν χρήστη, ἐνῶ τὰ προγράμματα αὐτὰ ἐργάζονται στὰ κρυφὰ πρὸς ὄφελος τῶν δημιουργῶν τους ἢ γιὰ καταστροφὴ πληροφοριῶν στὸν ὑπολογιστὴ ποὺ τὰ φιλοξενεῖ. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ προσπαθοῦν νὰ παρουσιάζουν τὸν ἑαυτό τους σὰν μέρος τοῦ λειτουργικοῦ συστήματος καὶ ἄρα νὰ μὴν προκαλοῦν ὑποψίες, κρύβουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ προγράμματα **antivirus** καὶ ἀπενεργοποιοῦν ἢ ἀντικαθιστοῦν ἐργαλεῖα ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν στὸν ἐντοπισμὸ τους. Πολλὲς φορές καὶ ἐμπορικὰ προγράμματα χρησιμοποιοῦν τέτοιες τεχνικὲς προκειμένου νὰ προσφέρουν κάποιες εὐκολίες στὸν χρήστη, μὲ πῶ γνωστὰ προγράμματα δημιουργίας εἰκονικῶν ὁδηγῶν CD. Τέτοια προγράμματα, ἂν δὲν μπορέσουμε νὰ τὰ ἐντοπίσουμε ἔγκαιρα, ὁδηγοῦν στὴν ἀνάγκη ἐπανεγκατάστασις ὁλόκληρου τοῦ λειτουργικοῦ συστήματος.

Spyware (προγράμματα κατασκοπίας): εἶναι καὶ αὐτὰ προγράμματα ποὺ ἐγκαθίστανται στὸν ὑπολογιστὴ χωρὶς τὴν ἔγκρισι τοῦ χρήστη μὲ σκοπὸ τὴν παρακολούθησι τῶν συνηθειῶν του. Αὐτὸ μπορεῖ νὰ ξεκινᾷ ἀπὸ ἀπλὴ συλλογὴ πληροφοριῶν, ὡς πρὸς τὸ ποιὲς σελίδες ἐπισκέπτεται ὁ χρήστης στὸ διαδίκτυο, ἀλλὰ καὶ καταγραφὴ κωδικῶν ἠλεκτρονικοῦ ταχυδρομείου, κωδικῶν πιστωτικῶν καρτῶν, κωδικῶν πρόσβασις σὲ λογαριασμοὺς τράπεζας καὶ γενικὰ ὄλων τῶν πληροφορο-

ριών που κατά καιρούς εισάγονται από τον χρήστη στον υπολογιστή του. Αυτό εκτός του ότι παραβιάζει τα προσωπικά δεδομένα του χρήστη, έμπεριέχει τον κίνδυνο σημαντικής οικονομικής απώλειας. Λιγότερο επίζημια είναι η καταγραφή των ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης, ή καταγραφή των σελίδων που επισκέπτεται συχνά, από ποιές σελίδες κάνει αγορές, τί προτιμά να αγοράζει. Μετά από αυτό μπορεί να ανακατευθύνει και να οδηγεί τον χρήστη σε συγκεκριμένες ιστοσελίδες, ανάλογως των προτιμήσεών του, να προβάλλει προϊόντα που τών ενδιαφέρουν από συγκεκριμένες σελίδες, να τροποποιεί την άρχική σελίδα ή τη σελίδα με τη μηχανή αναζήτησης που χρησιμοποιεί κ.λπ. Πολλές φορές οι ενέργειες αυτές καθυστερούν πολύ, τόσο τη λειτουργία του υπολογιστή, όσο και την ταχύτητα επικοινωνίας της σύνδεσής του με το διαδίκτυο. Πολλές φορές μάλιστα οι συνεχείς τροποποιήσεις του συστήματος από τα προγράμματα αυτά οδηγούν στη διακοπή της σύνδεσης με το διαδίκτυο. Συνήθως δέν μεταδίδεται με τις μεθόδους τών ιών ή τών **worms**, αλλά μέσα από προγράμματα ανταλλαγής αρχείων, όπως προγράμματα ανταλλαγής αρχείων μουσικής ή βίντεο ή μέσα από άλλα προγράμματα που συνήθως δίνονται δωρεάν και τα φορτώνει στον υπολογιστή του ο χρήστης. Άλλες

φορές παρουσιάζονται σε άναδύμενο παράθυρο (**Pop-up windows**), όπου γίνεται μία ερώτηση στον χρήστη (π.χ.: θέλετε να ελέγξουμε τον υπολογιστή σας για ιούς; <NAI> <OXI>). Όποιαδήποτε απάντηση και αν επιλέξει ο χρήστης ουσιαστικά αρχίζει τη φόρτωση του **spyware** στον υπολογιστή του.

Adware (διαφημιστικά προγράμματα): από τα πλέον συχνά εμφανιζόμενα προβλήματα με ουσιαστικό σκοπό τη διαφήμιση προϊόντων κάθε μορφής. Έμφανίζουν ξαφνικά διαφημιστικά μηνύματα στον χρήστη για άγορά προϊόντων, για επίσκεψη σε πορνογραφικού περιεχομένου σελίδες, για σελίδες με πειρατικά προγράμματα, πειρατική μουσική ή πειρατικές ταινίες. Στην προσπάθειά του ο χρήστης να απαλλαγεί κλείνει το παράθυρο αυτό, αλλά η ενέργειά του αυτή έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία ενός ή περισσότερων νέων παραθύρων με άλλα διαφημιστικά. Πολλές φορές εταιρείες που αναπτύσσουν λογισμικό, το διαθέτουν δωρεάν στους χρήστες, αλλά ενσωματώνουν τέτοια διαφημιστικά σε αυτό, ώστε αφενός να έχουν επιπλέον εισόδημα από τους διαφημιζόμενους και αφετέρου να εξαναγκάζουν τους χρήστες να πληρώσουν προκειμένου να απαλλαγούν από αυτά τα διαφημιστικά μηνύματα. Μέρος των **adware** μπορεί να χαρακτηριστεί και μία άλλη κατηγορία προγραμμάτων, τα **Scumware**. Τα προγράμματα αυτά αντικαθιστούν μέρος των ιστοσελίδων που επισκέπτεται ο χρήστης με δικά τους διαφημιστικά μηνύματα, προσφέροντας ένεκα τούτου οικονομικό όφελος στον κατασκευαστή τους.

Crimeware (προγράμματα εγκληματικής μορφής): με χρήση τρόπων που περιγράψαμε προηγουμένως τα προγράμματα αυτά προσπαθούν να κλέψουν από τον χρήστη του υπολογιστή σημαντικά προσωπικά δεδομένα, τα οποία θα χρησιμοποιήσουν για εγκληματικούς σκοπούς. Η μορφή της ζημιάς που επιφέρουν εμπλέκει τις αστυνομικές αρχές, μιās και αυτή έχει σχέση με απώλεια χρημάτων απευθείας από τους λογαριασμούς του χρήστη ή με εξαπάτηση και απόσπαση χρημάτων από γνωστούς και φίλους του προσβεβλημένου χρήστη, που νομίζουν ότι δανείζουν στον γνωστό τους και όχι στον κατασκευαστή του συγκεκριμένου εγκληματικού προγράμματος που έκλεψε και χρησιμοποιεί παράνομα την ταυτότητα του γνωστού τους. Για τον

σκοπό αυτό έχει σε όλες τις χώρες ιδρυθεί ειδικό αστυνομικό τμήμα για καταπολέμηση του ηλεκτρονικού έγκλήματος, που τα τελευταία χρόνια όχι μόνο αυξάνει σε περιστατικά, αλλά και σε μεθόδους που χρησιμοποιούνται για την απόσπαση κέρδους από άνυποψίαστους χρήστες του διαδικτύου. Σε περιπτώσεις που η σύνδεση στο διαδίκτυο γίνεται με μόντεμ, παρατηρήθηκε χρέωση με υπέρογκα ποσά του λογαριασμού τηλεφώνου είτε επειδή ένα τέτοιο πρόγραμμα αναλάμβανε και τηλεφωνούσε σε τηλεφωνικές υπηρεσίες με χρονοχρέωση (τύπου 090, όπως ροζ τηλέφωνα) είτε διότι μέσω του υπολογιστή γίνονταν υπεραστικά τηλέφωνα προς όφελος του κατασκευαστή του προγράμματος και με χρέωση στον χρήστη.

Μία άλλη μορφή παγίδας που στήνεται γύρω από όλα αυτά τα **malware** (κακόβουλα) προγράμματα είναι η έκμετάλλευση της ανασφάλειας που νιώθει ο χρήστης από την ύπαρξή τους. Κατά τη διάρκεια της πλοήγησης στο διαδίκτυο ο χρήστης επισκέπτεται μία ιστοσελίδα, όπου αναδύεται συνήθως ένα παράθυρο, το οποίο τον πληροφορεί ότι ο υπολογιστής του βρίσκεται σε κίνδυνο: «Ο υπολογιστής σας κινδυνεύει γιατί είναι γεμάτος με ιούς»· «Ο υπολογιστής σας είναι πολύ άργος, άρα κάποια προγράμματα ή λάθος ρυθμίσεις το προκαλούν αυτό»· «Ο υπολογιστής σας παρακολουθείται»· «Μπορεί να χάσετε τα αρχεία σας επειδή κάτι δεν πάει καλά στον υπολογιστή σας». Για όλες αυτές ή άλλες παρόμοιες άμεσες απειλές που σας πληροφορεί ή σελίδα αυτή ότι αντιμετωπίζει ο υπολογιστής σας, προσφέρει τη λύση, ζητώντας σας να φορτώσετε ένα φανταστικό και πολύ άποτελεσματικό πρόγραμμα στον υπολογιστή σας που θα λύσει όλα τα προβλήματα. Αν ο χρήστης πέσει στην παγίδα, τότε αντί να απαλλαγεί από τα δήθεν προβλήματά του, αντιμετωπίζει νέα και πραγματικά· ο υπολογιστής του θα γίνει πολύ άργος και σε κάθε βήμα του θα αναδύονται παράθυρα που θα του καθορίζουν ποῦ και πῶς θα πληρώσει για να απαλλαγεί, όχι από τα προβλήματα που δεν είχε στην πραγματικότητα ο υπολογιστής του, αλλά από το πρόγραμμα που φόρτωσε με τον τρόπο αυτό.

(συνεχίζεται)

